

ZDRUŽENI NARODI

Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije

CERD/C/352/Add.1

2. maj 2000

Izvirnik: ANGLEŠKI

ODBOR ZA ODPRAVO RASNE DISKRIMINACIJE

**POROČILA, KI JIH DRŽAVE POGODBENICE ODDAJO
PO 9. ČLENU KONVENCIJE**

Četrto periodično poročilo, ki ga država pogodbenica odda v letu 1999

SLOVENIJA¹

1. marec 2000

KAZALO

Odstavki

I. UVOD	1-2
Osnovni podatki	3-7
Državna ureditev	8-12
Ustavnopravno varstvo človekovih pravic	13-15
Način izvajanja in nadzora ustavnih garancij	16-18
II. URESNIČEVANJE MEDNARODNE KONVENCIJE O ODPRAVI VSEH OBLIK RASNE DISKRIMINACIJE	19-53
.....	19-53
A. Splošne informacije za člene od 1 do 7 Konvencije.....	19-25
B. Zgodovinski oris in temeljna izhodišča ustavne in pravne ureditve	26-29
C. Posebnosti urejanja položaja posameznih narodnih ali etničnih, rasnih, verskih in jezikovnih skupin	30-45
D. Etnična struktura in temeljni demografski podatki	46-53
III. URESNIČEVANJE MEDNARODNE KONVENCIJE O ODPRAVI VSEH OBLIK RASNE DISKRIMINACIJE: ČLENI OD 2 DO 7	54-211
2. člen	54-110
A. Relevantne mednarodnopravne določbe.....	54-58
B. Ustrezni bilateralni sporazumi	59-64
C. Zakonodajni okvir manjšinske ureditve.....	65-80
D. Institucionalne možnosti.....	81-95
E. Etnična struktura-demografski pokazatelj.....	96-107

¹ Ta dokument vsebuje uvodno, drugo, tretje in četrto periodično poročilo Slovenije, ki ga je oddala v enem dokumentu, katerih roki oddaje so bili 6.7.1993, 6.7.1995, 6.7.1997 in 6.7.1999. Priloge k poročilu Vlade Slovenije so na vpogled v spisu Sekretariata.

F. Begunci in osebe z začasnim zatočiščem v Sloveniji	108-110
3. člen	111
4. člen	112-123
A. Zakonodajna ureditev in inkriminacija tovrstnih dejanj	112-114
B. Mnenja in izsledki raziskav	115-117
C. Sožitje kot cilj narodnostne politike v teoriji in praksi	118-123
5. člen	124-170
A. Varstvo posameznih človekovi!, pravic	124-152
B. Državljanstvo RS	153-158
C. Urejanje statusa tujcev, beguncev in azilantov	159-170
6. člen	171-187
A. Represivni ukrepi za preprečevanje izzivanja in storitev dejanj rasne diskriminacije	171
B. Primeri kršitev iz prakse	172-187
7. člen	188-211
A. Promotivne in preventivne dejavnosti:	188-211

IV. PRILOGE:

I. UVOD

1. Poročilo je pripravljeno v skladu z navodili OZN za poročanje po šestih osnovnih instrumentih s področja varstva človekovih pravic ter na podlagi odgovorov na vprašalnik o uresničevanju Mednarodne konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, ki smo ga naslovili na pristojne urade vlade in ministrstva Republike Slovenije in sicer: Urada za narodnosti z dne 21.1.1999, Ministrstva za kulturo z dne 26.1.1999, Urada za verske skupnosti z dne 27.1.1999, Ministrstva za notranje zadeve z dne 10.2.1999, Urada za priseljevanje in begunce z dne 29.3.1999 ter Ministrstva za šolstvo in šport z dne 28.4.1999. Uporabljeni so tudi objavljeni podatki Zavoda za statistiko RS, rezultati objavljenih raziskav in znanstvenih razprav ter drugi viri.

2. Osnutek poročila smo v januarju 2000 poslali posameznim ekspertom ter ponovno pristojnim uradom vlade in ministrstvom. Prejete pripombe in predlogi za dopolnitev osnutka so smiselno upoštevani v tekstu.

Osnovni podatki

3. Slovenija je parlamentarna demokratična republika, pravna in socialna država, ki je 25.6.1991 na podlagi ustave razglasila svojo neodvisnost in suverenost in dosegla mednarodno priznanje.²

4. Republika Slovenija je ena manjših držav v Evropi - njena površina znaša 20.273 kvadratnih km in ima približno 2 milijona prebivalcev (1.986.989 na dan 31.12.1996). Pripada Srednji Evropi in Sredozemlju, leži pa na strateško pomembnem križišču med Zahodno Evropo in Balkanom, zaradi česar je bila v zgodovini politično, gospodarsko, kulturno in prometno prehodno območje. Slovenija spada med ekonomsko srednje razvite države, bruto domači proizvod za leto 1998 je znašal 10.000 USD na prebivalca.³

5. Slovenija je po strukturi prebivalstva razmeroma homogena, delež neslovenskega prebivalstva postopoma narašča.⁴ Neslovensko prebivalstvo lahko razdelimo na nekaj skupin: pripadnike avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti, ki živita na majhnem, a strnjemem območju ob italijanski in madžarski meji, na pripadnike romske skupnosti, ki zaradi svojega specifičnega načina življenja predstavljajo posebno skupino prebivalstva, na maloštevilne ostanke avtohtonih manjšinskih skupin (Judje, Nemci) in na največjo skupino, ki jo tvorijo prebivalci nekdanjih jugoslovanskih republik (Hrvati, Srbi, Muslimani, Makedonci, Črnogorci), ki so se predvsem po 2. svetovni vojni naselili v Sloveniji. Ti so ob osamosvojitvi Slovenije

² Ustava Republike Slovenije v prilogi

³ glej prilogo - publikacije Urada RS za makroekonomske analize in razvoj

⁴ glej prilogo - Narodnostne manjšine v Sloveniji, str. 8 tabela Statističnega letopisa RS za I. 1991

večinoma sprejeli slovensko državljanstvo.

6. Vsem prebivalcem Slovenije je z ustavo zajamčena pravica do ohranjanja svoje narodnostne identitete, razvijanja lastne kulture in uporabe jezika in pisave (61. člen). Pripadniki vseh navedenih skupnosti so organizirani v društva, ki se ukvarjajo zlasti s kulturno in informativno dejavnostjo in za svoje programe dobivajo sredstva iz državnega proračuna na podlagi razpisa, ki ga vsako leto objavi Ministrstvo za kulturo.⁵ Republika Slovenija se je ob osamosvojitvi s temeljno ustavno listino o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije zavezala, da zagotavlja varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin vsem osebam na ozemlju Republike Slovenije ne glede na njihovo pripadnost, brez sleherne diskriminacije, v skladu z ustavo RS in veljavnimi mednarodnimi pogodbami.⁶

7. Slovenske manjšine živijo v vseh štirih sosednjih državah - Avstriji, Hrvaški, Italiji in Madžarski in obratno - v Sloveniji živijo manjšine iz sosednjih držav. Uradni jezik v Sloveniji je slovenščina, na dvojezičnih področjih Primorske, kjer živi avtohtona italijanska manjšina ter Prekmurja, kjer živi avtohtona madžarska manjšina, pa sta uradna tudi ta dva jezika.

Državna ureditev

8. Državna oblast se deli na zakonodajno, izvršilno in sodno.

9. Najvišji organ oblasti je Državni zbor z 90 poslanci iz sedmih v parlamentu zastopanih strank ter (po enim poslancem) avtohtonih madžarske in italijanske manjšin. Državni svet s 40 svetniki pa je zastopstvo nosilcev socialnih, gospodarskih, poklicnih in lokalnih interesov.

10. Državo predstavlja predsednik republike, ki je hkrati vrhovni poveljnik obrambnih sil. Oblast tako izvajajo parlament, vlada in predsednik republike.

11. Sodstvo je po Ustavi povsem samostojno, ločeno od izvršilne in zakonodajne vej oblasti, vezano samo na ustavo in zakone. Sodniška funkcija je trajna. Sodnike voli državni zbor na predlog strokovnega in neodvisnega sodnega sveta. Večino članov sodnega sveta volijo sodniki izmed sebe, del članov pa voli državni zbor na predlog predsednika republike izmed univerzitetnih profesorjev prava, odvetnikov in drugih priznanih pravnikov. Pristojnost sodišč je določena z zakonom. Izrednih sodišč v Sloveniji ni dovoljeno ustanavljati, v mirnem času pa tudi ne vojaških sodišč. Redna sodišča so sodišča splošne pristojnosti in specializirana sodišča.

12. Najvišje sodno telo v državi je ustavno sodišče. Pristojno je, da odloča o skladnosti zakonov z ustavo in ratificiranimi mednarodnimi pogodbami, o ustavnih pritožbah zaradi kršitev človekovih pravic in temeljnih svoboščin s posameznimi akti državnih organov ter o ustavnih obtožbah zoper najvišje predstavnike oblasti (predsednika republike, predsednika vlade ter posamezne ministre) in drugem.

Ustavnopravno varstvo človekovih pravic

13. Največji del Ustave Republike Slovenije je namenjen garancijam človekovih pravic in temeljnih svoboščin. V ustavo je zato v celoti vgrajena vsebina Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Slovenija je privzela v okviru nasledstva mednarodnih pogodb oziroma ratificirala pretežni del konvencij s tega področja in se po tem lahko uvrsti med najnaprednejše države. Z ustavo določene človekove pravice in temeljne svoboščine je izjemoma dopustno začasno razveljaviti ali omejiti le v vojnem in izrednem stanju. Vendar se te smejo razveljaviti ali omejiti le za čas trajanja vojnega ali izrednega stanja in to le v obsegu, ki ga tako stanje zahteva in tako, da sprejeti ukrepi ne povzročajo neenakopravnosti, ki bi temeljila na rasi, narodni pripadnosti, spolu, jeziku, veri, političnem ali drugem prepričanju, gmotnem stanju, rojstvu, izobrazbi, družbenem položaju ali katerikoli drugi osebni okoliščini. Nikoli in pod nobenim pogojem pa ni dopustno nobeno tudi zgolj začasno omejevanje ali razveljavitev naslednjih

⁵ Glej prilogo - gradivo za Nacionalno poročilo RS o uresničevanju Okvirne konvencije SE o zaščiti nar. manjšin

⁶ Glej Ustavo RS - Temeljna ustavna listino o samostojnosti in neodvisnosti RS

temeljnih z ustavo garantiranih pravic oziroma predpisanih obveznosti: 1. nedotakljivosti človekovega življenja, 2. prepovedi mučenja, 3. varstva človekove osebnosti in dostojanstva, 4. domneve nedolžnosti, 5. načela zakonitosti v kazenskem pravu, 6. pravnih jamstev v kazenskem postopku ter 7. svobode vesti (16. člen Ustave).

14. Temeljna določila, ki prepovedujejo diskriminacijo na kakršnikoli osnovi so vsebovana v členih 14 do 65 Ustave. Prva ustavno garantirana pravica za kogarkoli je enakost pred zakonom (14. člen). V Sloveniji so vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj ali katerokoli drugo osebno okoliščino. To velja tako za državljane, kot za tujce. Vse zakone in podzakonske predpise, ali kakršnekolikoli akte državnih organov, ki s to ustavno določbo niso skladni je mogoče izpodbijati s pritožbo na Ustavno sodišče. Za vsako kršitev človekovih pravic ali temeljnih svoboščin, torej tudi za vsako obliko diskriminacije je poleg navedenega zagotovljeno tudi konkretno sodno varstvo.

15. Zagotovljena je svoboda izražanja misli, govora in javnega nastopanja, tiska in drugih oblik javnega obveščanja in izražanja (39. člen Ustave). Izpovedovanje vere in drugih opredelitev v zasebnem in javnem življenju je svobodno. Nihče se ni dolžan opredeliti glede svojega verskega ali drugega prepričanja (41. člen Ustave). Država in verske skupnosti so po ustavi ločene. Verske skupnosti so enakopravne, njihovo delovanje je svobodno (7. člen Ustave). Medsebojni odnosi so urejeni z ustavo in zakonom. Večina državljanov je vernih. Prevladuje rimsko-katoliška veroizpoved, ki ji sledijo pravoslavna, islam in protestantska veroizpoved. Država ne prešteva pripadnikov različnih veroizpovedi, ker se po ustavi (41. člen) nihče ni dolžan opredeliti glede svojega verskega ali drugega prepričanja. Država praviloma ne financira delovanja verskih skupnosti.

Način izvajanja in nadzora ustavnih garanci

16. Zaradi kontrole varstva človekovih pravic in temeljnih svoboščin je ustanovljena posebna institucija Varuha človekovih pravic (ombudsmana). V ustavi in s posebnim zakonom so določene njegove pristojnosti in delovanje. Ombudsman nadzira vsa razmerja, ki se nanašajo na varstvo človekovih pravic v državi med državljani na eni strani ter državnimi organi, organi lokalne samouprave in nosilci javnih pooblastil na drugi strani. Z ustavo je zagotovljena pravica do odprave posledic kršitev človekovih pravic in temeljnih svoboščin (15. člen).

17. Ustavno načelo enakopravnosti zagotavlja tudi zakonodaja, ki podrobneje določa način uresničevanja posameznih človekovih pravic in temeljnih svoboščin na posameznih področjih: političnem, ekonomskem, socialnem, kulturnem in dr. Pri tem je važno načelo, da morajo biti zakoni in drugi predpisi usklajeni z ustavo in tudi v skladu s splošno veljavnimi načeli mednarodnega prava in z mednarodnimi pogodbami, ki zavezujejo Republiko Slovenijo (8. ter 153. člena Ustave - usklajenost pravnih aktov). Ustavno načelo enakosti pred zakonom je skladno z mednarodnopravnimi standardi iz Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah ter Evropske konvencije o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah in drugih mednarodnopravnih virov. Kršitev pravice enakosti pred zakonom (14. člen Ustave) je v Kazenskem zakoniku RS sankcionirana kot posebno kaznivo dejanje Kršitve enakopravnosti (60. člen KZ). Izpeljana je torej sistematična vgraditev mednarodnopravnih standardov v slovensko notranjo zakonodajo. V primeru dvoma prevladajo določbe ratificirane in objavljene mednarodne pogodbe pred notranjim pravom, saj se uporabljajo neposredno kot pravni vir (8. člen Ustave).

18. Za krepitev zavesti o obstoju posameznih pravic in temeljnih svoboščin, za izobraževanje o tem in seznanjanje z mednarodnimi instrumenti in posameznimi mehanizmi za odpravljanje kršitev in posledic le teh, so sestavljeni nacionalni oziroma drugi programi, ki jih pripravlja vlada v sodelovanju in ob podpori nevladnih organizacij (in obratno) ter medijev.

II. URESNIČEVANJE MEDNARODNE KONVENCIJE O ODPRAVI VSEH OBLIK RASNE DISKRIMINACIJE

A. Splošne informacije za člene od 1 do 7 Konvencije

19. V smislu razlage določb Mednarodne konvencije v navodilih mora poročilo zajeti državne in vladne ukrepe, ki se nanašajo na položaj pripadnikov etničnih, rasnih, verskih in jezikovnih manjšin oziroma skupin (tudi migranti, begunci in tujci), tako v pravno zakonodajnem delu, kot tudi v spodbujevalno usmerjenih dejavnostih vladnih in nevladnih organizacij.

20. Ker gre za prvo poročilo R Slovenije so posamezna poglavja obširnejša, predvsem uvod in informativno predstavitevni del. Najpomembnejša zakonodaja je navedena v prilogi 1.

21. Vsebinsko se prepletajo vsebine odgovorov po posameznih členih. Zato poročilo sledi smiselni predstavitvi celote posameznih vprašanj na enem mestu, v drugih delih poročila pa se sklicuje na ustrezne točke predhodnega navajanja.

22. V uvodnem delu podajamo celovit prikaz na treh ravneh:

- a. zgodovinski oris in temeljna izhodišča ustavne in pravne ureditve,
- b. posebnosti urejanja položaja posameznih etničnih, rasnih, verskih ali jezikovnih skupin
- c. etnična struktura in temeljni demografski podatki.

23. Demografske pokazatelje in podatke iz. Popisa prebivalstva iz leta 1991 smo dopolnili s podatki Urada za priseljevanje in begunce in drugimi dostopnimi podatki novejšega datuma. Tabela I, tabele od 1. do 4. in grafikone podajamo v prilogi, obrazložitev pa v samem tekstu Pomočila.

24. Poročilo podaja tudi oris institucionalnih možnosti, načinov in mehanizmov za razreševanja konkretnih problemov in konfliktov, ter navaja nosilce dejavnosti v okviru državne infrastrukture, ter najpomembnejše nevladne organizacije in ustanove.

25. Vsebinsko najpomembnejši in najzanimivejši je pregled dejavnosti na tem področju, tako pozitivnih projektov in programov, ki so bili sprejeti na vladni in na nevladni ravni za odpravo predsodkov in doseganje enakopravnosti pripadnikov vseh posameznih etničnih, rasnih, verskih ali jezikovnih skupin.

B. Zgodovinski oris in temeljna izhodišča ustavne in pravne ureditve

26. Za državo, kot je Republika Slovenija je urejeno vprašanje med-etničnih, med-kulturnih, med-jezikovnih, verskih in rasnih razmerij izrednega pomena. Specifičen geopolitični položaj in zgodovinske okoliščine so narekovale, da v sosednjih državah Slovenije živijo pripadniki slovenske manjšine, v Sloveniji pa pripadniki manjšinskih skupnosti iz sosednjih držav, ter pripadniki drugih narodnih, etničnih, jezikovnih, verskih in rasnih skupin, saj se Slovenija nahaja na stičišču najpomembnejših kulturnih, verskih in etničnih tokov v Evropi.

27. V pristopu k urejanju tega vprašanja se prepletajo elementi zavesti:

- a. povezanosti uresničevanja človekovih pravic z zagotavljanjem pravne varnosti in enakopravnosti, odpravo diskriminacije in stopnjo sožitja in tolerance v odnosu do vseh pripadnikov različnih etničnih, jezikovnih, verskih in rasnih skupin, ki v Sloveniji živijo,
- b. elementi zgodovinske in trajne kulturne povezanosti s pripadniki slovenskih narodnih

skupnosti v zamejstvu in izseljenstvu, ter

c. zavest o pomenu dosedanjega uresničevanja demokratičnih načel, ki zagotavljajo enakopravnost avtohtonim narodnim manjšinam oz. skupnostim znotraj države.

28. Ta pristop se je odrazil v procesu samoodločbe v vseh aktih in izjavah, ki jih je Slovenija sprejela v času osamosvajanja. Tako je v Temeljni Ustavni Listini o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije z dne 25. junija 1991 zapisano:

a. "da Slovenija "prevzema vse pravice in dolžnosti, ki so bile z Ustavo Republike Slovenije in Ustavo SFRJ prenesene na organe SFRJ" (I poglavje);

b. "da so državne meje Republike Slovenije mednarodno priznane državne meje dosedanje SFRJ z Republiko Avstrijo, z Republiko Italijo in Republiko Madžarsko v delu, v katerem te države mejijo na Republiko Slovenijo, ter meja med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško v okviru dosedanje SFRJ."(0 poglavje);

c. "da Republika Slovenija zagotavlja varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin vsem osebam na ozemlju Republike Slovenije, ne glede na njihovo narodno pripadnost, brez sleherne diskriminacije, skladno z Ustavo Republike Slovenije in z veljavnimi mednarodnimi pogodbami";

d. "Italijanski in madžarski narodni skupnosti v Republiki Sloveniji in njunim pripadnikom so zagotovljene vse pravice iz veljavnih mednarodnih pogodb."

28. S tem Dokumentom in z Deklaracijo o neodvisnosti Republike Slovenije se nova država zavezuje k spoštovanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin, k spoštovanju načela o nedotakljivosti meja, načel mednarodnega prava in veljavnih mednarodnih pogodb ter:

a. razglaša svojo samostojnost in neodvisnost, se kot mednarodnopravni subjekt v polnem pomenu besede, ter v skladu z načeli združevanja suverenih držav v Evropi povezuje z drugimi državami, želi postati članica OZN, se vključevati v proces KEVS-a, Sveta Evrope, v Evropsko skupnost in druge povezave držav;

b. spoštuje načela mednarodnega prava in v skladu s pravnim nasledstvom določbe mednarodnih pogodb, ki jih je sklenila SFR Jugoslavija in se nanašajo na ozemlje Republike Slovenije.

Z Aktom o potrditvi nasledstva glede konvencij, statotov in drugih mednarodnih sporazumov, ki predstavljajo akt o ustanovitvi mednarodnih organizacij je "Skupščina Republike Slovenije ugotovila pravno nasledstvo mednarodnih sporazumov, katerih članica je bila nekdanja SFR Jugoslavija." (med temi dokumenti je tudi Mednarodna konvencija za odpravo vseh oblik rasne diskriminacije).

29. Vse te zavezujoče določbe, ki so bile slovesno podane v procesu osamosvajanja in nastanka nove države zagotavljajo pravno varnost in pravne temelje za urejanje medetničnih odnosov. V mednarodnem merilu pa izražajo spoštovanje načel sodobnega povezovanja na mednarodni ravni, ki temelji na spoštovanju človekovih pravic. S Članstvom v OZN, SE, OVSE in v drugih mednarodnih organizacijah, je nova država sprejela tudi temeljna izhodišča, ki jih navajajo Ustanovne Listine teh organizacij in načela na katerih temelji način miroljubnega razreševanja morebitnih sporov, kot temeljna načela sodobnega urejanja mednarodnih odnosov vključno z instrumenti in proceduro, ki se nanaša na "zgodnjo zaznavo in preprečevanje konfliktov".

C. Posebnosti urejanja položaja posameznih narodnih ali etničnih, rasnih, verskih in jezikovnih skupin

30. Pravna podlaga za uresničevanje državne politike v Sloveniji na področju urejanja položaja

narodnih ali etničnih, rasnih, verskih in jezikovnih skupin ter odprave rasne diskriminacije so:

- a. navedeni temeljni osamosvojitveni dokumenti (glej splošni del, točka 8 in 9),
- b. določbe Ustave RS (citirane v prilogi 1),
- c. določbe ratificiranih mednarodnih dokumentov in priporočila posameznih mednarodnih organizacij in ustanov,
- d. notranja zakonodaja na posameznih področjih (citirana v prilogi L).

31. Cilji državne politike na tem področju so spoštovanje človekovih pravic, enakopravnosti, sožitja in ustvarjanje pogojev kulturnega pluralizma. Ustava R Slovenije določa, da država skrbi za ohranjanje naravnega bogastva in kulturne dediščine ter ustvarja možnosti za skladen civilizacijski in kulturni razvoj Slovenije. (5. člen).

32. Pomembno je, da so v skladu s sodobnim pojmovanjem pravic posameznika, temeljne človekove pravice zagotovljene vsakomur. Določbe o človekovih pravicah, enakosti pred zakonom in nediskriminaciji so kot del pravnega reda obvezujoče tako v zakonodajnem postopku kot tudi pri izvajanju prava. Ustava in na njej temelječi zakoni in drugi pravni akti zagotavljajo še posebne pravice za varstvo posameznih ranljivih skupin, kot so otroci, ženske in mladina, kjer se izvajajo ukrepi »pozitivne diskriminacije« za doseg dejanske enakopravnosti.

33. Še posebej podrobno so razčlenjene posebne pravice avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti in etnične skupnosti Romov. Gradivo »Pregled najpomembnejših predpisov o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti v Sloveniji«, ki ga je pripravil Urad za Narodnosti Vlade Republike Slovenije (glej izbor v prilogi I), navaja, da se na to področje nanaša več kot 30 zakonov in izvršilnih predpisov. Te določbe in na njih temelječi ukrepi sodijo v okvir posebnih ukrepov, predvidenih v 4. odstavku člena 1. Mednarodne konvencije za odpravo rasne diskriminacije.

34. Varstvo posebnih pravic italijanske in madžarske narodne skupnosti v Sloveniji in Romov temelji na teritorialnem načelu in avtohtoni naseljenosti italijanske, madžarske in romske skupnosti na posameznih območjih v Sloveniji. Vsebinsko opredeljuje raven teh posebnih pravic že Ustava, ki določa, da država varuje in zagotavlja posebne pravice avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti (5. člen), ter da položaj in posebne pravice Romov, ki živijo v Sloveniji ureja zakon (65. člen).

35. Ta ustavna norma (65. člen) se uresničuje v številnih zakonih, ki urejajo različna področja družbenega življenja, katerih namen je z zakonom in drugimi ukrepi zagotoviti Romom take možnosti, da se bodo hitreje integrirali v slovensko družbo in ohranjali svoj jezik in identiteto. V ta namen je bila z Zakonom o lokalni samoupravi Romom zagotovljena možnost, da na območjih, kjer avtohtono živijo, dobijo tudi svojega predstavnika v občinskem svetu. Ta določba je operacionalizirana v Zakonu o lokalnih volitvah in Zakonu o evidenci volilne pravice. Z zakonom o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (Ur.l. RS 12/96), z Zakonom o vrtcih (Ur. l. RS 12/96) in z Zakonom o osnovni šoli (Ur.l. RS 12/96) so pripadnikom romske skupnosti zagotovljeni posebni pogoji in posebna skrb za njihovo izobraževanje in socializacijo.

36. Vlada je leta 1995 sprejela Program ukrepov za pomoč Romom, s katerim je določila obveznosti državnih organov za urejanje romskega vprašanja. Program ukrepov podrobneje obravnavamo v ustreznih delih Poročila.

37. Največ odprtih vprašanj po osamosvojitvi Slovenije seje pojavilo ob urejanju položaja in pravic tujcev, tako državljanov držav Evropske unije predvsem glede lastninske pravice do nakupa nepremičnin kot tudi položaja novonastalih tujcev, priseljencev iz republik in pokrajin nekdanje SFRJ in nekdanjih sozdravljanov.

38. Urejanje položaja novonastalih tujcev je bila zahtevna naloga, saj je posegala na vsa področja družbenega življenja pa tudi na intimna področja percepcije lastne identitete tako

manjšinskega kot večinskega prebivalstva. Ravno zaradi tega raven zagotovil individualnih pravic, ki jih pravni red zagotavlja vsakemu posamezniku ni zadoščal za ureditev celote njihovega položaja. Z urejanjem njihovega družbenega položaja in ustvarjanjem možnosti za integracijo se ukvarjajo posamezni zakoni (npr. Zakon o šolstvu), s celoto imigracijske problematike pa Resolucija o imigracijski politiki Republike Slovenije.

39. Vlada Republike Slovenije je v maju 1998 sprejela Predlog resolucije o imigracijski politiki Republike Slovenije, ki gaje Državni Zbor sprejel v letu 1999. Resolucija o imigracijski politiki vključuje tudi integracijsko politiko kot enega od ciljev priseljenke politike. Cilji integracijske politike so zastavljeni kot smernice oblikovanja državne politike na različnih področjih družbenega življenja in kot konkretne dejavnosti države in lokalnih skupnosti.⁷ Na ravni zakonodajno pravnega urejanja se je pravni položaj teh priseljencev uredil s sprejetjem Zakona o položaju državljanov drugih republik in pokrajin naslednic nekdanje SFRJ, ki je bil sprejet v juliju 1999.

40. Zakon o državljanstvu, sprejet v času osamosvajanja, je uredil vprašanja državljanstva prebivalcev Republike Slovenije na tak način, da so z osamosvojitvijo avtomatično pridobile slovensko državljanstvo vse osebe, ki so imele pred tem državljanstvo Republike Slovenije in SFRJ (39. člen ZDR Slovenije). Tistim prebivalcem z državljanstvom drugih nekdanjih republik SFRJ, ki so v Sloveniji imeli prijavljeno stalno prebivališče in so v Sloveniji tudi dejansko živeli⁸ pa je 40. člen Zakona o državljanstvu Republike Slovenije omogočil, da pridobijo slovensko državljanstvo, če zanj zaprosijo v roku šestih mesecev.⁹ Možnost je veljala za polnoletne in mladoletne osebe; državljanstvo pa je na omenjeni način pridobilo cca. 171.000 oseb.¹⁰

41. V letu 1995 so predstavniki nekaterih nacionalistično usmerjenih strank v Sloveniji podali vlogo za razpis referendum za revizijo Zakona o državljanstvu in odvzemu dodeljenih državljanstev po členu 40. Državni Zbor R Slovenije je 30.10.1995 vložil zahtevo za presojo ustavnosti vsebine zahtevka za razpis referendum. Državni Zbor je menil, da je »vsebina zahtevka v nasprotju z Ustavo, ker naj bi bila z njo kršena temeljna ustavna načela ter človekove pravice in temeljne svoboščine«. Državni Zbor je predlagal, da Ustavno sodišče »zaradi preprečitve možnosti nastanka širših negativnih družbenih posledic ter zaradi preprečitve morebitnega protiustavnega spodbujanja k neenakopravnosti in nestrpnosti« ugotovi, da zahteva za razpis takega referenduma, ni v skladu z Ustavo R Slovenije.

42. Ustavno sodišče je odločilo (odločitev z dne 20.11. 1995, Uradni list 69/1995), da zahteva za razpis referenduma, ki se glasi:

»Ali ste za to, da Državni Zbor sprejme Zakon o odvzemu državljanstev R Slovenije, ki so pridobljena na podlagi 40. člena Zakona o državljanstvu?« **ni** v skladu z Ustavo R Slovenije.

Ustavno sodišče je s tem potrdilo pomen pravne varnosti in spoštovanja pridobljenih pravic za vse prebivalce Slovenije.

⁷ Poročevalec, Ljubljana, 11. junij 1998, Predlog resolucije o imigracijski politiki

⁸ Po kriterijih, ki jih je sprejel tedanji izvršni svet SR Slovenije (Vlada) za izvajanje 40. člena Zakona o državljanstvu Republike Slovenije se je štelo, da oseba dejansko živi v Sloveniji tudi za vse zakonice slovenskih državljanov in njihove otroke, ki so se nahajali v tujini, pod pogojem, da so bili s slovenskim državljanom poročeni vsaj pet let, da so bili v Sloveniji zaposleni, obiskovali šolo ali imeli v Sloveniji stanovanje.

⁹ K temu je potrebno dodati, da je najvišji pravni akt sprejet ob osamosvojitvi, tj. Temeljni ustavni zakon o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije v 13. členu tiste osebe z državljanstvom drugih republik nekdanje SFRJ, ki so zaprosili za slovensko državljanstvo po 40. členu Zakona o državljanstvu, do pridobitve državljanstva izenačil v pravicah in dolžnostih z državljani Republike Slovenije. Edina izjema je veljala glede možnosti nakupa nepremičnin.

¹⁰ Nekateri od stalnih prebivalcev Slovenije, ki bi lahko, če bi to želeli, pridobili državljanstvo po 40. členu, se za to možnost zaradi različnih vzrokov niso odločili. Po izteku zakonitega roka predvidenega v 40. členu Zakona o državljanstvu, so lahko zaprosili za pridobitev slovenskega državljanstva na podlagi rednih naturalizacijskih pogojev, ki veljajo za vse tujce. Za pridobitev državljanstva pa so morali oziroma - morajo izpolnjevati vse pogoje, ki jih določa zakon.

43. Navedeni dokumenti in pravni akti so ogrožje in institucionalna osnova za uresničevanje državne politike na področju urejanja med-etničnih, medkulturnih, med-jezikovnih, verskih in rasnih razmerij na posameznih področjih in imajo kot celota pomembno mesto v viziji demokratičnega razvoja varstva človekovih pravic v Sloveniji, tudi v prihodnosti.

44. Z doseženo stopnjo spoštovanja pravic, spoštovanja posebnosti in urejanja položaja posameznih etničnih, rasnih, verskih ali jezikovnih skupin, predvsem pa narodnih manjšin na notranji in mednarodni ravni ter s sodelovanjem pri pripravi mednarodnopravnih normativnih mehanizmov je Slovenija pomembno prispevala tudi k izoblikovanju t.i. »evropskega standarda« na področju varstva narodnih manjšin in drugih skupin.

45. Ob sprejemu R Slovenije v Svet Evrope je posebni poročevalec Odbora za pravna vprašanja in človekove pravice v svojem poročilu (AS/Jur (44)55, 22. marec 1993) med drugim ugotovil:

"Moj vtis je, da Slovenija izpolnjuje zahteve v vseh pogledih. Ima moderno zakonodajo civilnega in kazenskega prava - in na mnogih drugih področjih - in moderne ustanove, ki (zaenkrat) še ne obstajajo niti v vseh državah članicah Sveta Evrope (Ustavno sodišče, Ombudsmana in posebne predstavnike narodnih manjšin v predstavnikiških telesih). Pod takimi pogoji moramo reči, da sta obe skupnosti (s tem mislimo na italijansko in madžarsko narodno skupnost) kar privilegirani. Obe sta, grosso modo, zadovoljni s svojim položajem. Seveda, izboljšave so vedno možne. Slovenija, po mojem mnenju polno spoštuje vladavino prava in temeljnih človekovih pravic in svoboščin. Način kako varuje pravice manjšin je model in primer za mnoge evropske države tako "vzhodne kot zahodne".¹¹

D. Etnična struktura in temeljni demografski podatki

46. V Sloveniji živi po podatkih popisa prebivalstva iz leta 1991¹² nekaj manj kot 2 milijona prebivalcev (skupno število je 1.965.986). Je relativno etnično homogena država, saj se je po podatkih popisa prebivalstva iz leta 1991 več kot 87 % prebivalstva (1.727.018) opredelilo kot Slovenci. Iz tabele I je razvidno, da je bil odstotek prebivalstva, ki se je opredelilo kot Slovenci po podatkih popisa iz leta 1953 kar 96,52 % in se je ob rasti števila prebivalcev zmanjševal ob vsakem nadaljnjem popisu.

47. To je tudi eden od razlogov za posamezne izraze občutkov ogroženosti predvsem v razmerju do skupin »Neslovencev« katerih število je v tem obdobju naraščalo. V tem segmentu lahko primerjamo ta razmerja avtohtonega in priseljenega prebivalstva z razmerji v državah Zahodne Evrope.

48. Druge skupine (narodne, etnične, verske, jezikovne, rasne v smislu Konvencije o odpravi rasne diskriminacije) so: (a) pripadniki avtohtonih narodnih skupnosti (to sta italijanska in madžarska narodna skupnost), (b) pripadniki romske skupnosti, (c) pripadniki drugih verskih, kulturnih ali jezikovnih skupnosti, (d) Priseljenci iz drugih držav nekdanje Jugoslavije, (e) med njimi še posebna skupina tistih, ki (še) niso pridobili slovenskega državljanstva in imajo dovoljenje za stalno ali začasno bivanje v Sloveniji, (f) begunci, (g) tujci.

49. Način zbiranja, uporabe in objavljanja podatkov o narodnosti, etnični, verski ali jezikovni pripadnosti ureja Zakon o varstvu osebnih podatkov (Uradni list 59/1999). Upravljalci zbirke podatkov, ki so pooblaščen z zakonom, lahko zbirajo osebne podatke, ki se nanašajo na rasno ali drugo poreklo, politično, versko in drugo prepričanje, pripadnost sindikatu ali spolno vedenje

¹¹ tekst v angleščini je objavljen v publikaciji "Ethnic minorities in Slovenia,«, edited by Vera Klopčič and Janez Stergar, Institute for Ethnic Studies, Ljubljana, Slovenija, 1993 and 1994, str 6.

¹² Popisi prebivalstva v Republiki Sloveniji so se izvajali vsakih 10 let na podlagi enotne metodologije za celotno območje bivše SFR Jugoslavije. Razpredelnice med drugim zajemajo podatke o narodnosti, jeziku in veri. V Sloveniji se v skladu z ustavnimi določbami ni nihče dolžan opredeljevati k katerikoli od navedenih kategorij. Podatke zbira in obdeluje poseben Urad vlade R Slovenije za statistiko in jih objavlja v publikacijah kot so Statistični letopis (letni pregledi) in Statistične informacije.

samo na podlagi pisne privolitve posameznika (3. člen). Obdelava teh podatkov mora biti posebej označena in zavarovana (člen 4).

50. Na ozemlju R Slovenije je vsakomur, ne glede na državljanstvo ali prebivališče zagotovljeno varstvo osebnih podatkov (6. člen). Izjema je uporaba tovrstnih podatkov za statistične in raziskovalne namene v obliki, ki ne omogoča identifikacije posameznika, pri čemer mora biti določena zbirka in vrsta osebnih podatkov in način zbiranja (8. člen /3. odstavek).

51. Posebej podrobno je urejen iznos podatkov iz države. Zakon določa, da upravljalec zbirke podatkov lahko iznese osebne podatke iz države in jih posreduje tujim uporabnikom, v primeru če ima država v katero se iznašajo podatki urejeno varstvo osebnih podatkov, ki obsega tudi tuje državljane. Potrdilo o tem izda Ministrstvo za zunanje zadeve R Slovenije, (24/1 člen). iznos je dopusten na podlagi mednarodnih pogodb, konvencij in sporazumov ter pogodb o znanstvenem, kulturnem in drugem sodelovanju (24/2 člen).

52. Določbe o zbiranju in varovanju osebnih podatkov, ki se nanašajo na rasno ali drugo poreklo vsebujejo tudi določbe v posameznih predpisih, ki urejajo delovanje upravnih in državnih organov. Tako Katalog zbirk osebnih podatkov (Uradni list 27/1993) Ministrstva za šolstvo določa, da izobraževalne organizacije zbirajo tudi podatke o narodnosti in državljanstva staršev.

53. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o izvrševanju kazenskih sankcij (Uradni list 12/1992) vsebuje nov člen (44) ki ureja področje zbirk podatkov o obsojencih in varstvo osebnih podatkov.

Podatki o identiteti obsojenca vsebujejo: ime in priimek, osebno matično številko, rojstne podatke, podatke o nacionalni pripadnosti in o državljanstvu (44c člen). Podatki o nacionalni pripadnosti se zbirajo le s soglasjem obsojenca, na katerega se podatki nanašajo.

III. URESNIČEVANJE MEDNARODNE KONVENCIJE O ODPRAVI VSEH OBLIK RASNE DISKRIMINACIJE: ČLENI OD 2 DO 7

2. člen

A. Relevantne mednarodnopravne določbe

54. Slovenija je pogodbenica vseh pomembnejših mednarodnih dokumentov o človekovih pravicah, ki jo med drugim obvezujejo tudi k spoštovanju pravic posameznikov, ki pripadajo etničnim, verskim in jezikovnim manjšinam (27. člen. Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah), k spoštovanju načela nediskriminacije tudi glede elementa "pripadnosti k narodni manjšini" (14. člen Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic h temeljnih svoboščin), ter nalagajo izvajanje ukrepov za odpravo vseh oblik rasne diskriminacije (določbe Mednarodne konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije in drugih mednarodnopravnih dokumentov).

55. S pristopom k mednarodnim konvencijam, zlasti k Mednarodnemu paktu o državljanskih in političnih pravicah, ter Evropski konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin pa je Slovenija sprejela tudi najbolj izpopolnjen sistem mednarodnega nadzora nad izvajanjem obveznosti, ki zajemajo možnost pritožbe posameznika.

56. V skladu z ustavnimi določbami so ratificirani mednarodni dokumenti del notranjega prava. Ustava R Slovenije iz leta 1991 določa, da morajo biti zakoni in drugi predpisi v skladu s splošno veljavnimi načeli mednarodnega prava in z mednarodnimi pogodbami, ki obvezujejo Slovenijo (čl. 8). Ratificirane in objavljene mednarodne pogodbe se uporabljajo neposredno. Zato so tudi določbe Mednarodne konvencije za odpravo rasne diskriminacije v celoti del notranjega pravnega reda in obvezujoča tako za državo kot za vse prebivalce.

57. Republika Slovenija se kot članica OZN, Sveta Evrope in OVSE zavzema za dosledno spoštovanje in implementacijo določb o varstvu človekovih pravic in pravic narodnih in etničnih skupin. Slovenija je že podpisala in ratificirala Okvirno konvencijo Sveta Evrope o varstvu narodnih manjšin, ki povzema načela mednarodne skupnosti v odnosu do varstva narodnih manjšin kot dela celote mednarodnopravnega varstva človekovih pravic, ter podpisala Listino Sveta Evrope za varstvo regionalnih in manjšinskih jezikov. V letu 1999 je Slovenija ratificirala Konvencijo Sveta Evrope o čezmejnem predvajanju TV programov, ki med drugim prepoveduje predvajanje programov, ki spodbujajo rasno sovraštvo.

58. Na regionalni ravni je Slovenija dejavna v okviru Delovne skupine Alpe- Jadran in Srednje evropske pobude (SEP-a), kjer se zavzema za konstruktivno sodelovanje držav na področju varstva človekovih pravic in zaščite etničnih manjšin ter aktivno sodelovanje samih predstavnikov manjšin.

B. Ustrezni bilateralni sporazumi

59. Posebnost urejanja položaja posameznih narodnih skupnosti v Sloveniji je tudi dvostransko sodelovanje med sosednjimi državami v prid manjšini. Tako R Slovenija in R Hrvaška sofinancirata delovanje skupnih ustanov italijanske narodne skupnosti, ki imajo svoj sedež na Hrvaškem, vendar delajo tudi za potrebe Italijanov v Sloveniji.¹³ Slovenija prispeva približno 20% potrebnih sredstev za delovanje skupnih ustanov italijanske manjšine (založba Edit na Reki, ki izdaja časopise v Italijanskem jeziku; Italijanska Drama na Reki; Center za zgodovinska raziskovanja v Rovinju), preostala sredstva pa zagotavlja Republika Hrvaška. Dodatna sredstva pa dobijo tudi iz matične države.

60. Sofinanciranje skupnih ustanov italijanske narodne skupnosti, ki imajo svoj sedež na Hrvaškem, vendar delajo tudi za potrebe Italijanov v Sloveniji pomeni primer že utečenega čezmejnega sodelovanja dveh držav v korist manjšini, ki živi v obeh državah. Tak način urejanja in sodelovanja pomeni tudi način potrjevanja zaupanja. Pripadniki italijanske narodne skupnosti, ki živijo v hrvaški in slovenski Istri imajo na podlagi protokola med Ministrstvom za šolstvo in šport obeh držav možnost za neovirano izobraževanje v šolah z italijanskim učnim jezikom na Hrvaškem in v Sloveniji.

61. Za mednarodnopravni položaj italijanske manjšine v Sloveniji in na Hrvaškem so pomembni "Osimski sporazumi"¹⁴, ki v četrti alineji preambule navajajo, da državi: "potrjujeta svojo privrženost načelu največjega možnega varstva državljanov - pripadnikov manjšin, ki izvira iz njihovih ustav in njune notranje zakonodaje..." ter izražata prepričanje, "da bodo sporazumi prispevali h krepitvi miru in varnosti v Evropi."¹⁵ Člen 8. "Osimskih sporazumov" določa, da bosta obe državi "ohranili v veljavi notranje ukrepe, ki sta jih že sprejeli pri izvajanju Posebnega statuta in bosta v okviru svojega notranjega prava zagotovili pripadnikom zadevnih manjšin enako raven varstva, kot jo je določal specialni statut, ki neha veljati".

62. Položaj obeh avtohtonih narodnih manjšin, madžarske manjšine v Sloveniji in slovenske manjšine na Madžarskem je urejen s posebno bilateralno pogodbo "O zagotavljanju posebnih pravic slovenske manjšine, ki živi na Madžarskem in madžarske manjšine, ki živi v Sloveniji".¹⁶ V preambuli se sporazum sklicuje na sprejete mednarodne dokumente OZN, SE in OVSE. V njem se državi zavezuje, da bosta zagotavljali možnosti za ohranjanje, razvoj in izražanje narodne identitete obeh manjšin na področju šolstva, kulture, medijev, publiciranja in raziskovalnega dela, na ekonomskem in drugih področjih.

¹³ Slovenija je v letu 1999 sofinancirala delovanje skupnih ustanov italijanske narodne skupnosti v višini 29.370.000 SIT.

¹⁴ Pogodba med Socialistično federativno republiko Jugoslavijo in Italijo, sklenjena 10. novembra 1975. Zakon o ratifikaciji Osimskih sporazumov je bil objavljen v Uradnem listu SFRJ 11. marca 1977.

¹⁵ To je bil prvi bilateralni dokument, ki je bil sklenjen po podpisu Helsinške Listine 1975 in ki se sklicuje na načela KEVS-a (sedaj OVSE).

¹⁶ Podpisan 6. novembra 1992, dokumenti o ratifikaciji izmenjeni 29.4.1994. Tekst v angleškem jeziku je objavljen v prilogi publikacije "Ethnic minorities in Slovenia".

63. Sporazum predvideva ustanovitev medvladne komisije za manjšine, ki bo nadzorovala izvajanje sporazuma, ki se je prvič sestala v Ljubljani februarja 1995 in se od tedaj redno sestaja vsako leto. Državi sta zagotovili udeležbo predstavnikov manjšin v tej komisiji. Obe manjšini sta vključeni v proces spremljanja uresničevanja Sporazuma kot enakovredni partnerici.

64. Dvostransko sodelovanje posega tudi na področje urejanja položaja Romov. Tako potekajo redni posveti o zaposlovanju Romov na dvostranski in regionalni ravni. V letu 1997 je bil organiziran skupen slovensko-avstrijski posvet¹⁷ o položaju Romov v Sloveniji in Avstriji, na katerem so sodelovali Romi, vladni predstavniki in Romi iz obeh držav. Ob predstavitvi zbornika s posveta, ki je izšel v slovenskem in nemškem jeziku je bila ob Svetovnem dnevu Romov (8. in 9. Aprila 1999) organizirana okrogla miza v osrednjem kulturnem centru v Ljubljani, kije potekala v okviru projektov Sveta Evrope za spodbujanje meddržavnega dvostranskega sodelovanja. Na okrogli mizi so bile predstavljene tudi dejavnosti za odpravo predsodkov in psihosocialno pomoč Romom.

C. Zakonodajni okvir manjšinske ureditve

65. Varstvo pravic pripadnikov narodnih, etničnih, jezikovnih, verskih in rasnih skupin, ki živijo v Sloveniji je v zakonodaji Republike Slovenije zagotovljeno na dveh ravneh:

- a. z varovanjem individualnih pravic posameznikov, pripadnikov vseh manjšinskih skupnosti
- b. ter z zagotavljanjem posebnih pravic manjšinskih skupnosti.

Obe ravni varstva se medsebojno dopolnjujeta in sta usklajeni s sprejetimi mednarodnopravnimi obveznostmi Republike Slovenije. Varstvo človekovih pravic vsakega posameznika temelji na načelih spoštovanja človekovih pravic, nediskriminacije, enakosti pred zakonom, zagotovljenega sodnega varstva človekovih pravic in drugih načelih, ki so danes temelj pravnega reda demokratičnih držav.

66. Pri pripravi novih zakonskih in drugih pravnih aktov se upošteva tako že dosežena raven pridobljenih pravic manjšin kakor tudi navedena ustavna izhodišča o varstvu individualnih človekovih pravic. Tako je pravno varstvo človekovih pravic in posebnih pravic manjšin vtakano v celoten pravni red, od Ustave do statutov občin.

67. Namen dokumentov, ki urejajo položaj avtohtonih narodnih manjšin v Republiki Sloveniji, položaj etničnih skupin in posameznih državljanov različnih narodnosti, jezika in vere, je zagotoviti sožitje in medsebojno poznavanje in spoštovanje različnih entitet. Tako za skupino kot tudi za posameznike pa pomenijo ti pravni temelji možnost za izražanje lastne kulture, jezika ter ohranjanje narodne identitete.

68. Obsežen člen 64. Ustave R Slovenije določa uresničevanje posebnih pravic narodnih manjšin. Koncept uresničevanja posebnih pravic je vezan na narodnostno mešana območja. Določbe o posebnih pravicah narodnih skupnosti zunaj tega območja se uveljavljajo le izjemoma, kadar to določi zakon. Narodnostno mešana območja so določena s statuti naslednjih občin: Dobrovnik, Hodoš, Moravske Toplice, Šalovci, Izola, Koper in Piran.

69. Posebne pravice se vsebinsko uresničujejo na področjih vzgoje in izobraževanja, kulture, stikov z matičnim narodom, uporabe narodnih simbolov, javnega obveščanja in založništva, zastopanja in soodločanja ter ustanavljanja lastnih organizacij. Država gmotno in moralno podpira uresničevanje teh posebnih pravic.

70. Pravni akti sledijo konceptu narodnostno mešanega območja, na katerem sta italijanski oziroma madžarski jezik enakopravna s slovenskim. Določbe o enakopravni uporabi jezikov obeh narodnih manjšin na narodnostno mešanih območjih vsebujejo zakoni in pravilniki o delovanju uprave in državnih organov ter pravosodnih organov (sodišč, tožilcev, notariata), ter določbe o

¹⁷ Organizatorja sta bila Avstrijski inštitut za vzhodno in jugovzhodno Evropo, izpostava Ljubljana in Inštitut za narodnostna vprašanja iz Ljubljane.

zunanji dvojezičnosti.

71. Na narodnostno mešanih območjih k sožitju poleg pravnih določb bistveno prispeva način izobraževanja, ki zagotavlja da se tudi pripadniki večinskega naroda učijo jezika manjšine. Način izobraževanja je različen za obe narodni skupnosti (podrobneje o obeh modelih izobraževanja pri pojasnilih k členu 6).

72. Vlada Republike Slovenije je v novembru 1995 sprejela Program ukrepov za pomoč Romom v Republiki Sloveniji, ki se v R Sloveniji dosledno izvajajo. V skladu s tem programom je Ministrstvo za šolstvo v sodelovanju z občinami zagotovilo romskim otrokom vključitev v vzgojne programe v vrtcih vsaj dve leti pred vstopom v šolo, šolam, ki jih obiskujejo romski otroci pa zagotavlja dodatna sredstva za izvajanje takih oblik izobraževalnega dela, ki pospešujejo njihovo socializacijo.

73. Pri uresničevanju posebnih pravic imajo občine pomembno vlogo. Po Zakonu o lokalni samoupravi (Ur.l. RS, št 72/93) se občine na območjih, kjer živijo pripadniki madžarske in italijanske narodne skupnosti oblikujejo tako, da je v njih zagotovljeno uresničevanje posebnih pravic narodnih skupnosti. Na teh območjih imata narodni skupnosti vsaj po enega predstavnika v občinskem svetu. Enaka določba o zagotovljenem predstavnikiškem mestu v občinskem svetu velja tudi za področja, kjer je avtohtono naseljena romska skupnost.

74. Celotna volilna zakonodaja v Sloveniji zagotavlja pripadnikom italijanske in madžarske manjšine zastopstvo na vseh ravneh odločanja, od občinskih svetov do Državnega Zbora RS. Odločitve in zakoni, ki se nanašajo zgolj na posebne pravice obeh manjšin ne morejo biti sprejeti brez predhodnega soglasja predstavnikov manjšin.

75. Za uresničitev svojih interesov in za organizirano sodelovanje pri javnih zadevah pa obe narodni manjšini ustanavljata posebne samoupravne narodnostne skupnosti, na občinski in republiški ravni (Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih Ur.l. RS št. 65/94). Samoupravne narodne skupnosti med drugim (so)ustanavljajo organizacije in javne zavode, skrbijo za stike z matičnim narodom, lahko pa opravljajo tudi naloge iz državne pristojnosti.

76. Za ohranjanje kulturne identitete manjšin in vzdrževanje stikov s sodobnimi dogajanja je še posebej pomembno celotno področje informiranja v jeziku narodnih manjšin. Zakonodaja, ki ureja to področje upošteva specifične potrebe manjšinskih skupnosti in določa dve komponenti sodelovanja manjšine v sistemu RTV: sodelovanje pri upravljanju (Svet RTV Slovenija, programska sveta za narodnostni program) in programsko avtonomijo, ki jo imata obe narodnostni skupnosti (direktorja narodnostnih, uredniki itd.).

77. Zakon o RTV Slovenija (Ur.l. RS št. 18/94) določa, da italijanska in madžarska narodna manjšina volita po enega člana v svet RTV Slovenija, ki je organ upravljanja RTV Slovenije. Ta svet imenuje programske svete za narodnostni program. Programe za obe narodni manjšini izvajata Regionalni RTV Center Koper - Capodistria in Regionalni RTV center Maribor. Republika Slovenija preko Urada za narodnosti sofinancira izdajateljsko dejavnost, radijske in TV programe za Rome in obe narodni manjšini.

78. Na podlagi zakona o RTV Slovenija Republika Slovenija sofinancira RTV programe, ki so namenjeni italijanski in madžarski narodni skupnosti. Za sofinanciranje tednika madžarske narodne skupnosti *Népújság* se iz proračuna RS za ta namen zagotavlja okoli 85 % potrebnih sredstev, preostala sredstva pa pridobi časopis iz naročnine in ekonomske propagande. Sredstva za izdajateljsko dejavnost italijanske manjšine se zagotavljajo v okviru sredstev za sofinanciranje skupnih ustanov italijanske narodne skupnosti, ki imajo svoj sedež na Hrvaškem, vendar delajo tudi za potrebe Italijanov v Sloveniji (založba Edit na Reki, ki izdaja časopise v Italijanskem jeziku. Italijanska Drama na Reki, Center za zgodovinska raziskovanja v Rovinju).

79. Radijski programi namenjeni romski skupnosti, ki potekajo v romskem in slovenskem jeziku so namenjeni izobraževanju in informiranju Romov ter prikazu njihove kulture, pa tudi

seznanjanju ostalega prebivalstva z njihovimi problemi in s tem k razvijanju strpnosti in sožitja.¹⁸ Zveza romskih društev v Sloveniji izdaja revijo »Romano them-Romski svet«, s prispevki v slovenskem in romskem jeziku. Izdajo tega časopisa sofinancira Ministrstvo za kulturo RS.

80. K sožitju prispevajo tudi postopki in mehanizmi, ki zagotavljajo pripadnikom italijanske in madžarske narodne skupnosti neposredno sodelovanje pri soodločanju o vseh vprašanih, ki zadevajo življenje v lokalnih skupnostih in še posebej v tistih, ki zadevajo njih same. Načini razreševanja odprtih vprašanj in v dolgoletni praksi oblikovani mehanizmi dopolnjujejo pravna zagotovila o varstvu narodnih manjšin. Izsledki raziskave: »Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru« (nosilka dr. Albina Nečak Luk, Inštitut za narodnostna vprašanja v Ljubljani) potrjujejo, da se prebivalci na narodnostno mešanih območjih ne glede na narodnostno pripadnost zavedajo pozitivnih elementov sožitja in ga ocenjujejo kot vrednoto.¹⁹

D. Institucionalne možnosti

81. Kot temelje državne infrastrukture na tem področju lahko navedemo Urad Vlade RS za mladino (deluje v okviru Ministrstva za šolstvo in šport). Urad Vlade RS za narodnosti, Urad Vlade RS za priseljevanje in begunce, ter delno tudi Urad Vlade RS za verske skupnosti.

Dejavnosti Ministrstva za kulturo, Ministrstva za šolstvo in šport, Ministrstva za notranje zadeve in Ministrstva za delo na tem področju navajamo v ustreznih poglavjih, ob prikazu konkretnih dejavnosti..

Urad RS za mladino

82. Urad RS za mladino opravlja zadeve, ki se nanašajo na celovito spremljanje vloge in položaja mladih v družbi, izboljševanje pogojev za organiziranje in delovanje mladih ter njihovih organizacij, pospeševanje mobilnosti mladih, vzpodbujanje izvenšolskih vzgojno-izobraževalnih dejavnosti za mlade in izvajanje drugih ukrepov, katerih cilj je celovito vključevanje mladih v družbene procese. Ena od uspešnih dejavnosti Urada za mladino je bilo sodelovanje v vseevropski pobudi »Vsi drugačni - vsi enakopravni«.²⁰ Podrobneje o posameznih dejavnostih glej pojasnilo k členu 7.

83. V akciji pod naslovom *PRIVOŠČI SI DRUGAČNOST* poziva vse ljudi, naj tudi sami več storijo za strpnejšo družbo in boljše medsebojne odnose. Predlaga jim vključitev v številne programe nevladnih organizacij po Sloveniji, ki se dejavno ukvarjajo s to problematiko.

Na podlagi različnih študij, anket in mnogih odzivov v javnosti Urad za mladino ugotavlja, daje uspel nagovoriti veliko ljudi - predvsem mladih. V Sloveniji nikoli prej ni bilo toliko povedanega in napisanega o drugačnosti in strpnosti ter o problemih, ki so s tem povezani, bodisi v šolah, organizacijah, medijih bodisi med mladimi nasploh - prav ti so čedalje bolj dejavni.

Urad Vlade RS za narodnosti

84. Dejavnost Urada Vlade RS za narodnosti se nanaša na avtohtone narodne skupnosti v Republiki Sloveniji²¹ (italijanska in madžarska narodna skupnost, Romi). Urad Vlade RS za

¹⁸ Sofinanciranje radijskih programov za Rome na lokalnih radijskih postajah v Novem mestu in Murski Soboti je v letu 1999 znašalo 3.791.000 SIT.

¹⁹ Izsledki raziskave so objavljeni v posebni številki Razprav in gradiva št 28, Ljubljana 1993

²⁰ Podrobni podatki o dejavnosti Urada in posameznih akcijah so dostopni na Internetu: <http://www.miss.edus.si/um/drugacni.html>

²¹ Urad Vlade RS za narodnosti zagotavlja narodnim skupnostim proračunska sredstva za tiste dejavnosti, ki se ne financirajo iz drugih proračunskih virov, npr.:

- na podlagi zakona o samoupravnih narodnih skupnostih sredstva za delovanje Obalne italijanske samoupravne narodne skupnosti in Pomurske madžarske samoupravne narodne skupnosti . V letu 1999 je za ta namen zagotovljeno 29.370.000 SIT.

- financira delovanje Zveze romskih društev Slovenije .V letu 1999 je v ta namen zagotovljenih 961.000 SIT .Posamezni projekti, kijih izvaja Zveza romskih društev Slovenije se financirajo iz

narodnosti znotraj svoje strukture nima posebnih delovnih teles.

85. V skladu s sklepom Vlade RS Urad Vlade RS za narodnosti opravlja strokovne in organizacijske naloge za Komisijo Vlade RS za narodne skupnosti in za Komisijo Vlade RS za romska vprašanja. V Komisiji Vlade RS za romska vprašanja sodelujejo:

- a. predstavniki ministrstev in vladnih služb, ki s svojim delom posegajo tudi na področje, ki zadeva skrb za Rome;
- b. predstavniki nekaterih občin, v katerih živijo Romi;
- c. in predstavniki Zveze romskih društev Slovenije.

86. V Komisiji Vlade RS za narodne skupnosti prav tako sodelujejo:

- a. predstavniki resorjev, ki se s svojim delom dotikajo položaja narodnih skupnosti;
- b. predstavnika Pomurske madžarske samoupravne narodne skupnosti in Obalne italijanske samoupravne narodne skupnosti.

Obe komisiji sta stalni in delujeta že od leta 1994.

87. Po svoji delovni zadolžitvi Urad sodeluje z vsemi državnimi organi, ki s svojim delom kakorkoli posegajo na področje varstva manjšin, s samoupravnimi narodnimi skupnosti italijanske in madžarske narodne skupnosti in drugimi manjšinskimi institucijami, z Zvezo romskih društev Slovenije in romskimi društvi, z občinami in drugimi predstavniki lokalnih oblasti. Urad sodeluje tudi z raziskovalnimi organizacijami, ki se ukvarjajo s proučevanjem manjšin in medetničnih odnosov. Urad je v delovnih stikih s sorodnimi institucijami zlasti v sosednjih državah in sodeluje pri nekaterih projektih Alpe-Jadran in Sveta Evrope, ki se nanašajo na varstvo manjšin.

Urad Vlade RS za priseljevanje in begunce

88. Delovanje Urada za priseljevanje in begunce je v skladu z Odlokom o ustanovitvi Urada za priseljevanje in begunce (Ur.l. RS št. 77/92) (v nadaljevanju besedila: Urad) in z Zakonom o začasnem zatočišču (Ur. 1. RS št. 20/97). Organizacijska struktura zaposlenih je prilagojena situaciji in številu oseb z začasnim zatočiščem v Republiki Sloveniji.

89. Vlada RS je ustanovila Urad za priseljevanje in begunce kot samostojno strokovno službo. Odlok o ustanovitvi (Ur. I. RS št. 27/92) določa naloge Urada, ki so sledeče:

- a. spremlja priseljsko in begunsko problematiko;
- b. pripravlja predloge in pobude za reševanje priseljske in begunske problematike;
- c. organizira zbirne centre začasne begunce;
- d. organizira zdravstveni nadzor začasnih beguncev, azilantov, političnih beguncev in drugih priseljencev;
- e. organizira repatriacijo začasnih beguncev in razseljevanje političnih beguncev - pripravlja predloge za ravnanja s priseljenci in begunci, ter predloge standardov storitev v Prehodnem domu za tujce, domovih za begunce in zbirnih centrih;

drugih virov: Ministrstvo za kulturo. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Urad za mladino, lokalne oblasti in nevladne organizacije..

- f. pripravlja predloge vizne politike;
- g. organizira informacijsko službo za azilante, začasne begunce in priseljence;
- h. izdaja publikacije in druga informativna gradiva;
- i. organizira usposabljanje za delo z begunci in azilanti;
- j. opravlja strokovne naloge v zvezi z reševanjem pritožb glede statusa begunca.

90. Pri opravljanju svojih nalog Urad sodeluje z ministrstvi in drugimi republiškiimi upravnimi organi in organizacijami ter mednarodnimi, domačimi in tujimi vladnimi in nevladnimi organizacijami. Urad neposredno sodeluje z Visokim komisariatom Združenih narodov za begunce (UNHCR) in drugimi mednarodnimi organizacijami, ki se ukvarjajo s priseljsko in begunsko problematiko.

91. V Uradu sta organizirana dva sektorja: Sektor za begunce in sektor za priseljevanje in vizno problematiko. Za nastanitev oseb z začasnim zatočiščem Urad organizira zbirne centre, ki so v skladu z načelom lokalne delitve bremena, razporejeni po vsej Sloveniji. V letu 1993 je bilo preko 30 zbirnih centrov danes pa jih je še 10, Zbirni centri se zapirajo skladno z zmanjševanjem števila beguncev, V zbirnih centrih so zaposleni delavci preko javnih del. Urad za priseljevanje in begunce koordinira delovanje zbirnih centrov.

Urad za verske skupnosti

92. Pravica do svobode misli, vesti in veroizpovedi je po Ustavi R Slovenije (41. člen) zagotovljena vsakomur. Dejavnost Urada se nanaša na verske skupnosti, ki so v Sloveniji prijavile svoje delovanje. Republika Slovenija ne zagotavlja sredstva za delovanje verskih skupnosti, saj je njihovo delovanje ločeno od države. Urad vlade za verske skupnosti sodeluje glede vprašanj verskih skupnosti z vsemi zainteresiranimi javnopravnimi in civilnopravnimi ustanovami, ter tudi z vsemi zainteresiranimi fizičnimi osebami.

Varuh človekovih pravic

93. Za uresničevanje pravnih dokumentov in državne politike skrbi tudi Varuh človekovih pravic (Ombudsman), kot vrh neformalnih pritožbenih poti v državi, kot neodvisna in nepristranska oblika neformalnega varstva posameznikov v razmerju do državnih organov, organov lokalne samouprave in nosilcev javnih pooblastil. Delovanje Varuha ureja Zakon o Varuhu človekovih pravic (Uradni list 7/1993 in 15/1994), ter Poslovnik o delu Varuha (Uradni list 63/95). Za Varuha človekovih pravic je lahko izvoljen le državljan R Slovenije (člen 11. Zakona o Varuhu).

94. Varuh človekovih pravic izdaja letna poročila o uresničevanju človekovih pravic v Sloveniji, v katerih ob obravnavi posameznih primerov podaja tudi predloge za spremembo ali dopolnitev zakonodaje. V poročilu za leto 1998 Varuh ugotavlja, "da je bilo odzivanje upravnih in državnih organov na poizvedbe Varuha v glavnem dobro". Na koncu tega poglavja Poročila pa so navedeni tisti državni in upravni organi, ki so bili neodzivni na priporočila in predloge Varuha.²²

95. Pobudo za pričetek postopka pri Varuhu lahko poda vsakdo, ki meni, da so mu z aktom državnega ali upravnega organa kršene človekove pravice ali temeljne svoboščine. Varuh lahko prične postopek tudi na lastno pobudo. Postopek je brezplačen (člen 9. Zakona o Varuhu).

Poslovnik o delu Varuha določa, da Varuh posluje v slovenskem jeziku (čl. 2). Kdor ne obvlada slovenskega jezika lahko vloži vlogo v svojem jeziku. Poslovnik v členu 38. določa tudi način za sprožitev izrednega pravnega sredstva za varstvo človekovih pravic. Varuh lahko ob pogojih, ki jih določa Zakon vloži pred Ustavnim sodiščem ustavno pritožbo v zvezi s posamično zadevo, ki jo obravnava. Ustavno pritožbo vloži s soglasjem tistega, katerega človekove pravice ali temeljne

²² Poročilo Varuha za leto 98, stran 11.

svoboščine varuje v posamičnem primeru.

E. Etnična struktura-demografski pokazatelji

96. Metodologija za izvajanje Popisov prebivalstva v Republiki Sloveniji določa, da popisi med drugim zajemajo tudi podatke o narodnosti, državljanstvu, jeziku in veri, vendar pa se v skladu z ustavnimi določbami nihče ni dolžan opredeljevati glede pripadnosti k katerikoli od navedenih kategorij. Podatke zbira in obdeluje poseben Urad vlade R Slovenije za statistiko. Podatki iz popisov prebivalstva so dostopni javnosti skozi publikacije Statistični letopis (letni pregledi) in Statistične informacije, kjer so objavljeni obdelani podatki in ugotovljeni trendi na posameznih področjih.

97. Del rezultatov in opravljenih primerjav navajamo v tabeli I, v tabelah od 1 do 4 in v grafikonih (priloga). Splošne pokazatelje gospodarskih gibanj na ravni države spremlja in analizira Urad Vlade za makroekonomske analize in razvoj.²³

98. Med pripadniki drugih etničnih, narodnih, verskih in jezikovnih skupin, to je »Neslovenci« (glej grafikon 2.) so najštevilnejši:

- pripadniki narodov in narodnosti iz drugih republik in pokrajin nekdanje Jugoslavije, med njimi:

- Hrvati (54.212)
- Srbi(47.911)
- in Muslimani (26.842)
- pripadniki italijanske (3.064)
- madžarske narodne manjšine (8.503)
- ter Romi (2.293).²⁴

99. V skladu s podanimi zagotovili v Ustavi, da se ni nihče dolžan opredeljevati kateremu narodu ali narodnosti pripada, se je ob popisu v letu 1991 večje število oseb (ne)opredelilo oziroma odločilo za odgovor v razpredelnicah:

- neopredeljeni (9.011),
- regionalno opredeljeni (5.254) ali
- opredeljeni kot »Jugoslovani« (12.307).²⁵

100. Med demografskimi pokazatelji, ki se nanašajo na splošno strukturo prebivalstva v tem poglavju navajamo podatke o narodnosti in verski pripadnosti stalnega prebivalstva R Slovenije, o zastopanih veroizpovedih v Sloveniji in podatke o prostorski razporeditvi posameznih etničnih, narodnih, verskih in jezikovnih skupin.

²³ Urad za makroekonomske analize objavlja letna poročila »Economic Mirror« (Ekonomsko ogledalo), ki vsebuje podatke o gospodarskih in družbenih gibanjih in so dostopna tudi v angleškem jeziku.

²⁴ Pri tem je treba opozoriti, daje število Romov v Sloveniji po drugih podatkih znatno višje (7000-10.000).

²⁵ Opredeljevanje oziroma neopredeljevanje za »Jugoslovane« v smislu narodnostne pripadnosti so v teoriji razlagali predvsem kot »tretjo možnost« v številnih narodnostno mešanih zakonih, kjer so se otroci oziroma starši želeli izogniti narodnostnemu opredeljevanju.

101. V drugem delu navajamo podatke o šolski izobrazbi aktivnega prebivalstva različnega etničnega porekla, saj so ključnega pomena za dejanski položaj in posebnosti posameznih skupin, ter podatke o številu narodnostno mešanih zakonov oziroma zvez med pripadniki posameznih skupin, kot najbolj neposreden podatek o stopnji sožitja v celoti medetničnih odnosov v Sloveniji.

102. Podatki o narodnostni in verski pripadnosti stalnega prebivalstva R Slovenije (tabela št. I.) kažejo:

- da je najbolj zastopana katoliška veroizpoved (skupno število je

1.403.014, od tega Slovenci 1.334.150, Hrvati 45.226, Madžari

6.959, Italijani 2.322);

- nato pravoslavna (skupno število je 46.819, od tega Srbi 34.304,

Makedonci 2.580 in Črnogorci 1.474);

- in islamska (skupno število je 29.719, od tega Muslimani 20.609 in

Albanci 2.422);

- Neverujočih je 85.485, od tega 75.836 Slovencev, 3.034 Srbov in

1.626 Hrvatov;

- Na vprašanje o veroizpovedi ni želelo odgovoriti 82.837 oseb.

103. Podatki iz Tabele št. 2. (Prebivalstvo po narodnosti po občinah) potrjujejo podmeno, da večina priseljenih prebivalcev živi v urbanih središčih (Ljubljana, Maribor, Celje, Koper, Novo mesto) in industrijskih predelih (npr. Jesenice, kjer je skupno število prebivalstva 31.939, od tega Slovencev 23.454 in Velenje, kjer je skupno število prebivalstva 42.674, od tega Slovencev 33.659).

104. Madžarska narodna skupnost pretežno živi v Prekmurju, ob meji z R Madžarsko v občinah Lendava in Murska sobota, italijanska narodna skupnost pa na Obali, v občinah Koper, Izola in Piran.

Romi živijo v največjem številu strnjeno na območju občine Murska sobota (naselje Pušča) in v okolici Novega mesta. Romi, ki so se priselili iz drugih krajev nekdanje Jugoslavije pa živijo predvsem v Mariboru in Velenju.

105. Podatki o šolski izobrazbi (tabela št. 3. : Aktivno prebivalstvo po narodnosti in šolski izobrazbi) kažejo, daje med osebami brez šolske izobrazbe (nepopolna osnovna šola) največ Muslimanov (med 15.011 zaposlenimi jih je 218 brez šolske izobrazbe, 179 ima samo 1-3 razrede osnovne šole, 2.193 ima 4 razrede osnovne šole, 1.409 pa 5-7 razredov osnovne šole), in Srbov (od celotnega števila 28.314 zaposlenih jih je 222 brez šolske izobrazbe, 212 ima samo 1-3 razrede osnovne šole, 2.555 ima 4 razrede osnovne šole, 2.059 pa 5-7 razredov osnovne šole).

106. Primerjava med obema skupinama aktivnega prebivalstva pa pokaže bistvene razlike glede podatkov o višji in visokošolski izobrazbi. Višje šole ima le 190 in visoke 187 Muslimanov. Za Srbe je ta odstotek bistveno višji, saj ima 947 Srbov višjo in 1.575 visoko šolo.

Ti podatki dokazujejo, da tudi znotraj posameznih skupin obstaja izredna pestrost in raznolikost, kar prispeva tudi k bogatenju celotnega življenja v Sloveniji ter prispeva k odpravi stereotipnih predstav o posameznih skupinah.

107. Visoka stopnja sožitja na narodnostno mešanih območjih ter v nekaterih primerih dolgoletno življenje v skupni državi se odraža tudi v številnih narodnostno mešanih zakonih. Iz tabele 4. (Družine po narodnostni pripadnosti žene-moža, matere-očeta) je razvidno da imajo Slovenke in Slovenci zakonske in (izven zakonske) partnerje v vseh naštetih narodnostnih skupinah.

F. Begunci in osebe z začasnim zatočiščem v Sloveniji

108. Po letu 1991 je zaradi vojnih konfliktov na območju nekdanje Jugoslavije v Slovenijo pribežalo večje število beguncev,²⁶ predvsem iz Bosne in Hercegovine ter Kosova. Njihovo število se je spreminjalo odvisno od razmer v matičnih krajih.²⁷

109. Konec leta 1999 je v RS živelo približno 4.400 oseb z začasnim zatočiščem 3.150 državljanov R BiH in 1.250 državljanov ZRJ z območja Kosova. Približno 1.600 jih je živelo v begunskih centrih, ostali pa sami ali pa pri sorodnikih in znancih. Med osebami z začasnim zatočiščem prevladujejo šoloobvezni otroci ter osebe starejše od 65 let.

110. Osebe z začasnim zatočiščem lahko zaprosijo za druge oblike bivanja v Sloveniji - ali za azil ali za dovoljenje za prebivanje. Do sedaj jih je približno 4.150 dobilo dovoljenje za začasno oziroma stalno prebivanje. Približno 330 jih je dobilo državljanstvo R Slovenije.

3. člen

111. R Slovenija se pridružuje mednarodnim obsodbam rasne segregacije in politike apartheida. Kazenski zakonik določa, da so dejanja apartheida in genocida kazniva dejanja zoper človeštvo. Ukrepi državne politike na vseh področjih (kultura, šolstvo, zaposlovanje) spodbujajo spoznavanje človekovih pravic in zavest o njihovem pomenu za razvoj demokracije v vsaki posamezni državi.

4. člen

A. Zakonodajna ureditev in inkriminacija tovrstnih dejanj

112. Pregled ustavne in zakonske ureditve v Sloveniji (glej uvod in pojasnilo k členu 2.), ki je pomembna za uresničevanje človekovih pravic, enakopravnost in varstvo posameznih skupin zajema zakonodajo, ki se nanaša na uresničevanje človekovih pravic in delovanje političnega sistema na splošno (glej poročilo k členu 5), na položaj narodnih skupnosti in Romov, na položaj priseljencev, beguncev in tujcev (glej poročilo k členu 2 in 5). V tem. členu obravnavamo pomen sožitja kot cilj državne politike in navajamo tudi nekatere rezultate raziskav o stopnji in pomenu sožitja v praksi.

113. V delovanju političnega sistema je zagotovljena delitev oblasti na zakonodajno, izvršno in sodno oblast, spoštovanje zakonitosti in delovanja pravne države, ter mehanizmi posrednega in neposrednega odločanja in soodločanja državljanov in vseh prebivalcev, kot temelj sodobnih demokracij. Ti mehanizmi zagotavljajo tudi institucionalne možnosti nadzora nad izvajanjem oblasti (npr. Varuh človekovih pravic), posamezniku pa v okviru pravnega varstva v individualnih postopkih možnost pritožbe in delovanje v različnih nevladnih ustanovah in društvih.

²⁶ Po podatkih Urada za preseljevanje in begunce je ocena največjega dnevnega števila oseb v Sloveniji, ki so pribežale z območij vojnih spopadov na Balkanu okoli 60.000. Zaradi odhoda v druge države, pa tudi že na varna območja njihove domovine se število oseb z začasnim zatočiščem zmanjšuje. V letu 1993 je bilo evidentiranih 31.118 iskalcev začasnega zatočišča, v letu 1994 se je število zmanjšalo na 24.100, decembra 1995 pa je bilo v Sloveniji 18.806 oseb z začasnim zatočiščem.

²⁷ Njihovo število v podatkih popisa iz leta 1991 ni zajeto, zato uporabljamo podatke Urada za preseljevanje in begunce in Ministrstva za šolstvo.

114. Poleg zakonodajnih ukrepov v smislu »pozitivne diskriminacije« in varstva posameznih skupin, določa pravni red R Slovenije tudi kazenske sankcije v primeru kršenja posameznih pravic. Kršitev enakopravnosti in zburjanje narodnostnega, rasnega ali verskega sovraštva, razdora ali nestrpnosti je inkriminirano kot kaznivo dejanje v Kazenskem zakoniku R Slovenije (člen 141. "Kršitev enakopravnosti" in člen 300. "Zburjanje narodnostnega, rasnega ali verskega sovraštva, razdora ali nestrpnost). Zakon o pravnem položaju verskih skupnosti (Uradni list RS 15/76, 42/86 in 22/91) vsebuje prepoved vzbujanja ali razpihovanja verske nestrpnosti, sovraštva ali razdora (člen 5/2).

B. Mnenja in izsledki raziskav

115. V Republiki Sloveniji na splošno ne moremo govoriti o nestrpnosti in netolerantnosti do manjšinskih, etničnih, verskih ali kulturnih skupnosti, saj odnosi med prebivalci izražajo visoko stopnjo sožitja in razumevanja za posebne probleme manjšin in drugih ranljivih skupin. Poročila in ocene mednarodnih organizacij in ustanov (Sveta Evrope ob sprejemu v Svet Evrope, ECRI-ja ob obravnavi poročila o Sloveniji, Evropske Unije v Agendi 2000) o stopnji varovanja človekovih pravic so izredno ugodna za Slovenijo glede spoštovanja človekovih pravic in stopnje demokracije.

116. Pozitivno oceno o stopnji sožitja in strpnosti, kot splošno sprejeti vrednoti potrjujejo tudi rezultati opravljenih raziskav v Sloveniji (npr. raziskave o slovenskem javnem mnenju ter raziskave raziskovalnih in znanstvenih ustanov).

117. Pri tem pa so za prihodnost seveda najpomembnejše vrednostne usmeritve mladih. Iz študije »Mladina v Sloveniji, analiza stanja v Sloveniji«²⁸, ki ima pomen nacionalnega poročila za Slovenijo v okviru dejavnosti Sveta Evrope za mladino je razvidno, da se mladi najbolj strinjajo s tistimi trditvami, ki kažejo na odprtost do dragih narodov in kultur. Najmanj pa se strinjajo s trditvami, ki se nanašajo na nacionalno zaprtost in ekskluzivnost.

C. Sožitje kot cilj narodnostne politike v teoriji in praksi

118. Občasno prihaja do posameznih negativnih pojavov zlasti v odporu do naseljevanja Romov v posameznih naseljih.

119. Na potrebo ureditve položaja Romov opozarja tudi Varuh v Poročilu za leto 1997. Meni, »da bi država morala z materialno in strokovno podporo spodbujati občine k sprejetju prostorskih načrtov, ki bi določali območja, na katerih bi se pripadniki romskih skupnosti lahko naselili«.

120. Z zakonom o lokalni samoupravi so podane, možnosti tudi za vključitev Romov v soodločanje na ravni lokalnih skupnosti. Še posebej pa so v praksi zaživele posebne paritetne komisije v občinah, ki skušajo sproti razreševati

vsa odprta vprašanja v odnosih med Romi in večinskim prebivalstvom. Pri tem se je pokazalo, daje posebnega pomena tekoče informiranje prebivalcev o problemih manjšinskih skupnosti in spodbujanje za razvijanje sožitja in strpnosti. Pri razreševanju romskih vprašanj pa je poleg tega še posebej pomembno intenzivno odpravljanje vzrokov, ki vodijo v konflikte z večinskim delom prebivalstva.

121. Iz prakse sodnih in drugih državnih in javnih organov na tem področju, ter primerov ki jih je obravnaval Varuh je razvidno, da je izrazitih »nacionalističnih ali rasističnih« kaznivih dejanj in kršitev malo oziroma jih sploh ni. Na tem področju se največ pobud za odpravo kršitev nanaša na urejanje vsakdanjih problemov, ki jih prinaša življenje in spremenjene okoliščine, ki pa jim pravo le togo sledi. Vendar pa lahko ugotovimo, daje v letih po osamosvojitvi tudi proces sprejemanja in dopolnjevanja zakonodaje uspel urediti najbolj očitne vrzeli na tem področju .

Pravno varstvo in postopki za odpravo kršitev dopolnjujejo različne dejavnosti, katerih namen je

²⁸ Dr. Miljani Nastran Ule. »Mladina v Sloveniji, analiza stanja v Sloveniji«, Ljubljana, 1996, sir. 253

dvigniti zavest o pomenu spoštovanja in poznavanja človekovih pravic, ter delujejo v smeri preventivne dejavnosti pred izbruhi konfliktnih situacij.

122. Na nevladni ravni na tem področju deluje vrsta organizacij in društev, ki skupaj z drugimi predstavniki civilne družbe in posameznimi vladnimi ustanovami prispevajo k poznavanju človekovih pravic in večji strpnosti med vsemi ljudmi (podrobneje o delovanju nevladnih organizacij glej v pojasnilu k členu 7).

123. V mnenju Ministrstva za notranje zadeve R Slovenije ob pripravi odgovora oziroma poročila v okviru mednarodnega projekta Interparlamentarnega sveta o odpravi antisemitizma z naslovom »Antisemitism on the Internet: a legal Analysis and Proposals for Action« se Ministrstvo zavzema za boj proti rasizmu na Internetu. Pri tem ugotavlja, »da se v Sloveniji ksenofobični teksti izražajo predvsem v sovraštvu do Romov, beguncev in državljanov drugih držav nekdanje Jugoslavije. Vendar v slovenski družbi obstaja dokaj močan protirasistični steber tako med državnimi institucijami kot v civilni družbi«.

5. člen

A. Varstvo posameznih človekovih pravic

124. Poročilo k temu členu zajema prikaz zakonodajne ureditve po posameznih državljanskih in političnih, ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah. Kjer je to možno, navajamo tudi podatke o uresničevanju pravnih določb in izvrševanju v praksi, predvsem glede spoštovanja načel o enakopravnosti in nediskriminaciji.

125. Načeloma so v R Sloveniji človekove pravice zagotovljene vsakomur.²⁹ Tako je npr. pravica dostopa do vseh mest, ki so namenjena javnosti, kot so prevoz, hoteli, restavracije, gledališča in parki del splošne kulture in javnega reda.³⁰

V Državnem zboru deluje posebna komisija za politiko enakih možnosti, ki se ukvarja z enakopravnostjo moških in žensk.

126. Glede na področje Mednarodne konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije posebej navajamo določbe Ustave RS, bistvene splošne točke delovanja političnega sistema in urejanja varstva človekovih pravic, ki vplivajo na uresničevanje Konvencije in še posebej področje sodnega varstva ter pravnega urejanja državljanstva in položaja tujcev in ustrezne podatke s tega področja.

127. Posamezna področja ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic so po svoji naravi predvsem programska določila, ki odražajo celotno usmeritev držav na tem področju. Temeljno načelo pri zagotavljanju teh pravic je nediskriminacija in čim širša dostopnost zagotovljenih pravic, saj je R Slovenija po Ustavi opredeljena kot socialna država, ki posebej varuje ranljive skupine to je otroke in mladino, ženske, invalide. Osnovno, srednje in visoko šolstvo je brezplačno, za druge oblike nadaljevanja šolanja pa se zagotavljajo in izvajajo posebne oblike štipendiranja in ugodnejših študentskih posojil. Posamezni vladni ukrepi so zajeti v poročilu v ustreznih drugih poglavjih, npr. o šolstvu in kulturi (člen 7).

128. Socialne pravice posameznikov, družbenih skupin ali državljanov, se izvajajo predvsem na podlagi programov in ukrepov socialne politike, vendar SO'nekatere-socialne pravice npr. socialne pravice delavcev normirane tako v ustavah, kot področnih zakonih posameznih evropskih držav in tudi v evropskem prostoru (npr. Evropska Socialna listina). V skladu z omenjenim; Ustava

²⁹ V primeru posameznih pravic ko so pravice vezane na državljanstvo, npr. pri organiziranju političnih strank in volilni pravici poročilo to posebej izpostavlja, saj ne gre za diskriminacijo temveč za razlike, ki izhajajo iz različnega pravnega statusa. Prav tako posebej navajamo pravice, ki so vezane na status tujca, azilanta ali begunca.

³⁰ Do odstopanj lahko pride v skladu z Zakonom o nadzoru državne meje, ki v 22. členu pooblašča organ, ki izvaja nadzor prehajanja čez državno mejo, da sme iz razlogov javnega reda prepovedati ali zavrniti vstop tujca v državo.

Republike Slovenije opredeljuje, da je Slovenija socialna država kar pomeni, da država zagotavlja delavcem in drugih skupinam prebivalstva socialno varnost (eksistenčni minimum in ohranjanje relativnega družbenega položaja).

129. Slovenija z ukrepi na področju socialne politike, ki temeljijo na vrednotah varnosti, svobode in solidarnosti, poleg denarnih prejemkov in storitev, ki zagotavljajo socialno in ekonomsko varnost posameznikom, zagotavlja tudi ukrepe, ki omogočajo socialno integracijo posebnih skupin prebivalstva (npr. invalidov, Romov in beguncev). S programom usposabljanja in zaposlovanja invalidov do leta 2002, se uveljavljajo ukrepi vzpodbujanja poklicne rehabilitacije, zaposlovanja in delovne integracije invalidov na področju aktivne politike zaposlovanja. Romi se lahko vključijo v specifične programe priprave na zaposlitev. Po pravilniku o izvajanju programov aktivne politike zaposlovanja se lahko poklicno usposablajo, šolajo ali se jim zagotovi lažji vstop v zaposlitev s subvencijo plače. S programi in storitvami na področju socialnega varstva, ki so namenjeni odpravljanju socialnih stisk in težav, pa se posameznikom in skupinam prebivalstva omogoča integracija v socialne mreže.

130. Na področju varstva človekovih pravic Ustava Republike Slovenije, med drugim zagotavlja državljanske in politične pravice ter ekonomske, socialne in kulturne pravice in sicer:

- enake človekove pravice in temeljne svoboščine vsakomur, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj ali katerokoli drugo okoliščino.
- Vsi so pred zakonom enaki (čl. 14);
- zagotovljeni sta sodno varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ter pravica do odprave posledic njihove kršitve (čl. 15);
- izpovedovanje vere in drugih opredelitev v zasebnem in javnem življenju je svobodno. Nihče se ni dolžan opredeliti glede svojega verskega ali drugega prepričanja (člen 41);
- verske skupnosti so enakopravne; njihovo delovanje je svobodno (člen 7);
- zagotovljeni sta svoboda združevanja in miroljubnega zbiranja (člen 42);
- zagotovljena je pravica do azila (člen 48.);
- da ima vsakdo pravico do izražanja narodne pripadnosti, da goji in izraža svojo kulturo in uporablja svoj jezik in pisavo (člen 61);
- da je protiustavno vsakršno spodbujanje k narodni, rasni, verski ali drugi neenakopravnosti ter razpihovanje narodnega, rasnega, verskega ali drugega sovraštva in nestrpnosti, ter da je protiustavno vsakršno spodbujanje k nasilju ali vojni (člen 63);
- položaj in posebne pravice romske skupnosti, ki živi v Sloveniji ureja zakon (člen 65);
- da so avtohtoni italijanski in madžarski narodni skupnosti zagotovljene posebne pravice (člen 64), na področju vzgoje in izobraževanja, uporabe narodnih simbolov, na področju javnega obveščanja in založništva, ustanavljanja organizacij ter stikov z matičnim narodom.

131. V skladu z ustavnimi določbami so ratificirani mednarodni dokumenti del notranjega prava. Zakoni in drugi predpisi morajo biti v skladu s splošno veljavnimi načeli mednarodnega prava in z mednarodnimi pogodbami, ki obvezujejo Slovenijo (člen 8). Zato so tudi določbe Mednarodnih paktov o državljanskih in političnih pravicah in o ekonomskih, kulturnih in socialnih pravicah, ter Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin del notranjega pravnega reda in zavezujoča tako za državo kot za vse prebivalce.

132. Varstvo državljskih, političnih, ekonomskih, kulturnih in socialnih pravic,³⁷ ki jih vsebujejo

ti dokumenti zagotavlja tudi predviden mednarodni nadzor v okviru možnosti pritožb na Evropsko sodišče ter v procesu obravnave državnih poročil na mednarodni ravni.³¹

133. Zakon o državljanstvu Republike Slovenije zagotavlja slovensko državljanstvo kot pravico v naslednjih primerih:

- vsem otrokom, katerim starši so ob rojstvu državljani Republike Slovenije (ne glede na državo rojstva);
- vsem otrokom, rojenim v Sloveniji če je ob rojstvu vsaj eden od staršev slovenski državljan, ne glede nato, ali je otrok rojen v zakonski zvezi ali izven nje;
- vsem otrokom, rojenim v tujini, če je eden od staršev ob rojstvu slovenski državljan, drugi od staršev pa brez državljanstva ali neznanega državljanstva, ali je neznan;
- vsem otrokom rojenim v tujini, če je eden od staršev ob rojstvu slovenski državljan in ga priglasi pri pristojnih slovenskih organih do otrokovega 18. leta starosti. Če je otrok starejši od 14 let se zahteva tudi njegovo soglasje; prigrasitev pa ni potrebna, če bi otrok ostal brez državljanstva in tudi ne v primeru, če se otrok do dopolnjenega 18. leta starosti dejansko naseli v Sloveniji z roditeljem, kije državljan Republike Slovenije;
- enaka možnost obstaja tudi za otroke po dopolnjenem 18. letu starosti, če se do dopolnjenega 23. leta starosti sami prigrasijo kot državljani Republike Slovenije;
- le na podlagi izjave posvojiteljev pridobi slovensko državljanstvo tudi posvojenec, če je vsaj eden od posvojiteljev slovenski državljan in gre za popolno posvojitev.

134. Pravico do slovenskega državljanstva imajo tudi vsi otroci rojeni ali najdeni na območju Republike Slovenije in sicer:

- če sta oče in mati neznana,
- če sta brez državljanstva.
- če sta brez znanega državljanstva.

Kot je že bilo omenjeno so ob osamosvojitvi Republike Slovenije ex lege, avtomatično postali državljani Republike Slovenije vse osebe, ki so imele pred tem državljanstvo Republike Slovenije in SFRJ, na podlagi predpisov, ki so urejali pridobitev državljanstva.

135. Pravica do združevanja zajema eno pomembnih področij človekovih pravic ter izražanja in uveljavljanja interesov, tako na zasebni ravni kot tudi na političnem prizorišču. Pravica do združevanja oziroma do družinskega življenja velja tudi za tujce.

136. Združevanje v sindikat oziroma sindikalne organizacije v posameznem delovnem okolju je ena od oblik zagotavljanja participacije delavcev. Posamezni panožni sindikati so stranke v primeru sklepanja kolektivnih pogodb z Vlado. Zaupniki sindikalnih organizacij v posameznem delovnem okolju pa zastopajo interese delavcev tudi v individualnih delovnih sporih. V času mandata sindikalnega zaupnika le-ta ne more ostati brez zaposlitve oziroma ne sme biti odpuščen.

137. Zakon o političnih strankah (Uradni list RS, 62/94) opredeli stranke kot združenja državljanov in državljanek (člen 1). Vendar pa pravica ustanavljanja strank ni absolutna pravica.

³¹ Uresničevanje posameznih pravic (do nediskriminacije, do življenja, preživetja in razvoja, do prostega izražanja, do imena, državljanstva in skrbi staršev, dostopa do informacija itd.) v zvezi z uresničevanjem Konvencije o otrokovih pravicah je zajeto v začetnem Poročilu R Slovenije o uresničevanju Konvencije o otrokovih pravicah, Ljubljana, 1997.

Tretji člen določa, »da se v Republiki Sloveniji ne sme registrirati niti delovati stranka, ki propagira nasilje, rušenje ustavne ureditve ali zahteva odcepitev kakega dela Slovenije, oziroma sicer namerava delovati ali deluje protiustavno« (3/3 člen). Tujec ne more postati član stranke, lahko pa postane častni član, če to predvideva statut stranke (člen 7). Register političnih strank vodi Ministrstvo za notranje zadeve RS (člen 10). Izrek o vpisu politične stranke se objavi v Uradnem listu RS (člen 12).

138. Volilno pravico imajo vsi državljani in državljanke, ki so dopolnili 18 let in so pravno sposobni. Tuji državljani lahko na območju R Slovenije volijo v primeru volitev v svoji državi, bodisi pisno ali pa v konzularno diplomatskih predstavništvi.

139. Pravica do združevanja posameznikov je zagotovljena v Zakonu o društvih (Uradni list RS 60/95), ki v prvem členu opredeli društva kot »prostovoljno, samostojno, neprofitno združenje fizičnih oseb s skupno določenimi interesi« Tujec lahko postane član društva, če je tako določeno v temeljnem aktu (6. člen). Društvo lahko ustanovi najmanj deset državljanov (8. člen).

140. Zakon o pravnem položaju verskih skupnosti (Uradni list RS 15/76, 42/86 in 22/91) izhaja iz ustavnega zagotovila enakopravnosti veroizpovedi in verskih skupnosti, ter ločenosti verskih skupnosti in države.³² Vsebuje prepoved vzbujanja ali razpihovanja verske nestrpnosti, sovraštva ali razdora (člen 5/2). Z Zakonom o visokem Šolstvu (Uradni list RS, št. 67/93) in Odlok o preoblikovanju Univerze v Ljubljani je bilo rešeno vprašanje diplom Teološke fakultete Univerze v Ljubljani kot javnih listin. Enako velja za zasebne srednje šole, ki izvajajo programe, ki so pridobili javno veljavnost in katerih ustanovitelj so verske skupnosti.

141. Zakon o pokopališčih in pogrebni dejavnosti in urejanju pokopališč (Uradni list RS 34/1984 in 26/90) določa, da verske skupnosti lahko v skladu s pokopališkim redom izjemoma položijo umrlega v drug prostor do prenosa v objekt, ki je namenjen za opravljanje verskih obredov (člen 7/3).

142. Sodno varstvo in postopek pred sodnimi organi³³ urejajo Zakoni o civilnem, kazenskem in upravnem postopku, ki vsebujejo tudi določbe o pravici do pritožbe in uporabi izrednih pravnih sredstev.

143. Zakon o popravi krivic (Uradni list RS 59/96) ureja vprašanje povrnitve škode in pravice do pokojninskega in invalidskega zavarovanja bivšim političnim zapornikom (člen 1/1). S tem zakonom so določeni tudi posebni pogoji in postopek za spremembo pravnomočne kazenske sodbe (člen 1/2). Bivši politični zaporniki so politični zaporniki iz obdobja 15.5.1945 do 2.7.1990 (člen 2.). Če je zahtevi po reviziji postopka ugodeno ima bivši obsojenec pravico do:

- povrnitve škode,
- do rehabilitacije,
- do drugih pravic, ki jih določa ZKP v členih 538-546.

144. Za varstvo Človekovih je posebej pomemben Zakon o kazenskem postopku (ZKP), (Uradni list RS 63/94, 70/94 in 72/98) saj posega na področje omejitve svobode gibanja in prostosti posameznika. Zakon v prvem členu določi, daje omejitev prostosti in pravic možna le ob pogojih, ki jih določa ta zakon. Tujec, ki mu je vzeta prostost mora prejeti vlogo v svojem jeziku, v drugih primerih pa samo ob pogojih vzajemnosti (člen 7/3).

145. Pritožba je redno pravno sredstvo zoper odločbo prve stopnje (člen 367). Zoper odločbo druge stopnje pa je v izjemnih primerih možno vložiti izredno pravno sredstvo (člen 398.) in sicer:

³² Seznam prijavljenih verskih skupnosti v R Sloveniji (podatki iz dec. 1999) glej v prilogi 11.

³³ Sodišča so v svojem delovanju neodvisna. Sodbe se izdajajo »V imenu ljudstva«. Zagotovljena je enakost pred zakonom in spoštovanje zakonitosti.

- obnova kazenskega postopka,
- izredna omilitev kazni,
- zahteva za varstvo zakonitosti.

146. Potek postopka v civilnih zadevah ureja Zakon o civilnem postopku (Uradni list RS 26/99). Določa, da postopek poteka v jeziku, ki je v uradni rabi. Stranke imajo pravico do uporabe svojega jezika v skladu z zakonom (člen 6). Stranke imajo pravico do pritožbe in uporabe izrednih pravnih sredstev (člen 333).

147. Še posebej je pomembno zagotovljeno sodno varstvo v upravnih postopkih. Zakon o upravnem sporu (Uradni list RS 50/97) v prvem členu določa, »da se v upravnem sporu zagotavlja sodno varstvo pravic in pravnih interesov posameznikov, pravnih oseb in drugih oseb, če so lahko nosilci pravic in obveznosti, proti odločitvam in dejanjem upravnih oziroma v skladu z zakonom drugih državnih organov, organov lokalnih skupnosti in nosilcev javnih pooblastil na način in po postopku, ki ga določa ta zakon«.

148. Zakon v četrtem členu zagotavlja sodno varstvo tudi v primeru, ko upravni akt ni bil izdan in vročen stranki v predpisanem roku (t.i. molk organa). Na prvi stopnji odloča Upravno sodišče. Pritožba se poda na Vrhovno sodišče. Če Zakon ne določi drugače, odloča o izrednih pravnih sredstvih Vrhovno sodišče (člen 5).

149. Sodno varstvo v primeru kršitev v individualnih delovnih sporih zagotavlja Delovno in socialno sodišče. V teh sporih lahko delavec/ka pooblasti sindikalnega zaupnika, da zastopa njegove interese. Senat na Delovnem in socialnem sodišču je sestavljen iz sodnika in dveh porotnikov, od tega enega imenujejo delodajalci, drugega pa delojemalci. Na ta način se zagotavlja ravnotežje interesov pri obravnavi konkretnih primerov.

150. Kljub zagotovljenim institucionalnim možnostim, pa je na področju uresničevanja človekovih pravic glavni problem sodnega varstva v predolghih postopkih. V poročilu za leto 1998 Varuh ob oceni uresničevanja človekovih pravic v Sloveniji ugotavlja, da so zaostanki v sodnih in upravnih postopkih glavna ovira za uresničevanje človekovih pravic v Sloveniji.³⁴

151. Lastninska pravica in pravica do dedovanja - vprašanje lastninskih razmerij³⁵ je eno od zahtevnejših vprašanj nove državne ureditve po osamosvojitvi. Ob ukinitvi družbene lastnine in s tem povezanih lastninskih razmerij se je pojavila vrsta vprašanj, s katerimi so se srečevale tudi druge države v tranziciji. Z zakonom o denacionalizaciji so bile predvidene oblike vračanja premoženja, bodisi v naravi, v denarnem nadomestilu ali pa kombinirani model vračanja. Z dopolnitvami Zakona o denacionalizaciji in Odločbo Ustavnega sodišča iz leta 1998 so izpopolnjeni načini varstva pravic prosilcev kakor tudi varstva splošnega interesa ob preverjanju možnosti ali je prosilec že pridobil povračilo od druge države itd.

152. Še posebej sporno je bilo urejanje vračanje nepremičnin tujcem in vprašanje dostopa tujcev do nakupa nepremičnin. S t.i. »španskim kompromisom« in s spremembo Ustave RS je R Slovenija pristala na možnosti nakupa nepremičnin oziroma z dedovanjem pod določenimi pogoji (pogoj triletnega stalnega bivanja na ozemlju sedanje R Slovenije³⁶) tudi za tujce, državljane Evropske unije.

B. Državljanstvo RS

³⁴ Poročilo Varuha za leto 1998, str. 10 in 11.

³⁵ Ustava RS v 67. členu določa: "Zakon določa način pridobivanja in uživanja lastnine tako, da je zagotovljena njena gospodarska, socialna in ekološka funkcija. Zakon določa način in pogoje dedovanja."

³⁶ To področje ureja Zakon o ugotavljanju vzajemnosti (februar 1999) in Navodilo o načinu ugotavljanja stalnega bivališča državljanov članic EU na sedanjem ozemlju Republike Slovenije (Uradni List RS, 4/99)

153. Zakonodaja o državljanstvu in položaju tujcev in beguncev ureja pravice na posameznih področjih, kot so npr. postopki za pridobitev državljanstva (glej spredaj točke 20-22), za vstop v državo, za dodelitev statusa begunca, zaposlovanje, kulturno udejstvovanje, bivanje, nudenje nujne zdravstvene pomoči itd.

154. Po izteku roka iz 40. člena Zakona o državljanstvu Republike Slovenije veljajo za vse tujce, ki živijo v Republiki Sloveniji, za pridobitev slovenskega državljanstva le pogoji, ki opredeljujejo redno naturalizacijo (10. člen Zakona o državljanstvu Republike Slovenije), ter naturalizacijo z olajšavami (1. in 2. odstavek 12. člena Zakona o državljanstvu Republike Slovenije). Prosilci, ne glede na to, ali so državljani nekdanjih republik SFRJ ali drugih držav, morajo izpolnjevati pogoje, ki jih je sprejel zakonodajalec.³⁷

155. Osnovni naturalizacijski pogoj je dolžina predpisanega bivanja v Republiki Sloveniji (10 let). Od tega mora tujec v Sloveniji živeti zadnjih pet let neprekinjeno pred vložitvijo prošnje. Poleg tega osnovnega pogoja mora vsak tujec izpolnjevati še naslednje pogoje:

- imeti mora zagotovljeno stanovanje in trajen vir preživljanja, ki mu omogoča materialno in socialno varnost;
- ne sme biti kaznovan za kaznivo dejanje, ki se preganja po uradni dolžnosti na kazen, daljšo od leta dni;
- predložiti mora dokaz o odpustu iz dosedanjega državljanstva;
- dokazati mora, da aktivno obvlada slovenski jezik;
- dokazati mora, da ima poravnane davčne obveznosti;
- njegov sprejem v državljanstvo Republike Slovenije ne sme predstavljati nevarnosti za javni red, varnost ali obrambo države.

156. Mladoletne osebe lahko pridobijo državljanstvo Republike Slovenije (14. člen Zakona o državljanstvu Republike Slovenije) ob izpolnjevanju naslednjih pogojev:

- a. Če oče in mati pridobita državljanstvo Republike Slovenije z naturalizacijo, ga na njuno prošnjo pridobi tudi njun otrok, ki še ni star 18 let;
- b. Če eden od staršev pridobi državljanstvo Republike Slovenije z naturalizacijo, ga pridobi tudi njegov otrok, ki še ni star 18 let, če ta roditelj za to zaprosi in če otrok živi z njim v Sloveniji.

157. Otrok, ki nima staršev, ali čigar staršem je odvzeta roditeljska pravica ali poslovna sposobnost in od rojstva živi v Sloveniji, lahko pridobi državljanstvo Republike Slovenije na prošnjo skrbnika, ki je državljan Republike Slovenije in pri katerem otrok živi, če zaradi koristi otroka k njegovemu sprejemu v državljanstvu da soglasje republiški upravni organ, pristojen za socialno varstvo.³⁸

³⁷ Milejši pogoji veljajo le za tujce, ki so slovenske narodnosti po prednikih do tretjega kolena (ni jim potrebno predložiti dokaza o odpustu iz dosedanjega državljanstva, v Sloveniji jim ni potrebno živeli 10 let temveč le eno leto) in za osebe, ki so že najmanj dve leti poročene z državljanom Republike Slovenije (za te osebe velja olajšava glede dolžine bivanja v Republiki Sloveniji, to je eno leto). Opustitev predložitve odpusta iz dosedanjega državljanstva pa je mogoča le, če Vlada Republike Slovenije oceni, da je dvojno državljanstvo v nacionalnem interesu Republike Slovenije.

³⁸ Po odločbi Ustavnega Sodišča RS z dne 9. februarja 1995 (Uradni list RS, št. 13-65/95 z dne 3. marca 1995) ta odstavek ni v neskladju z ustavo, če se razlaga tako, da se pogoja, daje skrbnik državljan Republike Slovenije in da otrok pri njem živi, ne nanaša na primere, ko dolžnost skrbnika opravlja center za socialno delo ali druga pravna oseba.

Če je otrok star več kot 14 let, se zahteva za pridobitev državljanstva po prejšnjih odstavkih tudi njegova privolitev.

158. V primeru posvojitve, pri kateri med posvojitelji in posvojencem ne nastane enako razmerje kot med starši in otroki, lahko na prošnjo posvojiteljev, državljanov Republike Slovenije, pridobi državljanstvo Republike Slovenije njun posvojenec, ki še ni star 18 let, če s posvojiteljema stalno živi v Sloveniji.

C. Urejanje statusa tujcev, beguncev in azilantov

159. Zakoni: Zakon o tujcih, Zakon o urejanju statusa državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v Sloveniji in Zakon o azilu so bili po obsežnih pripravah sprejeti v juliju 1999.

160. Zakon o tujcih (Uradni list R Slovenije 61/99) določa, daje tujec vsakdo, ki nima slovenskega državljanstva. Pravice, ki jih uvaja nova zakonodaja o tujcih iz julija 1999 vsebinsko razširi večji del ugodnosti, ki so po prejšnji ureditvi veljale le za nekatere skupine (npr. Slovence brez državljanstva) na vse tujce.

161. Zakon o urejanju statusa državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v Sloveniji (Uradni list 61/99) določa, da bodo tisti državljani druge države naslednice nekdanje SFRJ, ki so imeli na dan 23. decembra 1990 na območju Slovenije prijavljeno stalno bivališče in so tu tudi dejansko živeli, lahko pridobili dovoljenje za stalno bivanje. Na ta način bodo lahko pridobili dovoljenje za stalno bivanje vsi tisti, ki niso ali pa so prepozno zaprosili za sprejem v slovensko državljanstvo po 40. členu Zakona o državljanstvu R Slovenije.³⁹

Prošnjo za izdajo dovoljenja za stalno bivanje bo treba vložiti najpozneje tri mesece po uveljavitvi Zakona o urejanju statusa državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v Sloveniji. Ravno zaradi zahtevnosti izvajanja in obveščanja zainteresiranih je Zakon pričel veljati šele konec septembra 1999. Dovoljenja ne bodo dobili le tisti, ki so bili večkrat kaznovani zaradi prekrškov zoper javni red in mir z elementi nasilja ali pa so bili obsojeni na najmanj leto zapora.

162. Po Zakonu o azilu (61/99) imajo pravico do azila tujci, ki zaprosijo za zaščito iz razlogov po Konvenciji o statusu beguncev in Protokola (Ženevske konvencije), ter 3. člena Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Zakon v drugem členu določa, da je azil zaščita, ki se v Sloveniji daje tujcem. Vključuje zlasti pravico do prebivanja v RS, pravice ki pripadajo beguncem na podlagi Ženevske konvencije in pravice, ki jih zagotavlja ta Zakon.

163. Organi RS so dolžni sodelovati z visokim komisarjem OZN za begunce. Dolžni so ga redno seznanjati s stanjem beguncev, uporabo in izvajanjem Ženevske konvencije in drugih mednarodnih aktov v zvezi z begunci ter z zakoni, predpisi in drugimi splošnimi akti, ter ga obvestiti o vsaki vloženi prošnji za azil, mu omogočiti da stopi v stik s prosilcem, ter mu omogočiti da poda svoje pripombe (10. člen).

164. Tujec ima pravico do tolmača (12/1) in pravico, da mu svetovalci za begunce nudijo pomoč (16. člen). R Slovenija zagotavlja pomoč pri vključitvi v kulturno, gospodarsko in družbeno življenje. Ta pomoč zajema zlasti: organizacijo tečajev slovenskega jezika; nadaljnje izobraževanje; seznanjanje s slovensko zgodovino, kulturo in ustavno ureditvijo(19. člen).

165. Zoper odločbo ministrstva za notranje zadeve lahko prosilec vložijo pritožbo na Upravno sodišče (člen 20/3).

166. Omejitev gibanja je dovoljena, če je to potrebno zaradi ugotavljanja istovetnosti ali preprečevanja širjenja nalezljivih bolezni. Možna je pritožba na Upravno sodišče, ki mora odgovoriti v treh dneh (27. člen).

³⁹ Na ta problem je v svoji odločbi z dne 4 februarja 1999 opozorilo tudi Ustavno sodišče Slovenije, saj do tedaj veljavni Zakon o tujcih ni vseboval prehodnih določb, ki bi urejale status oseb, ki niso ali pa so prepozno zaprosili za sprejem v slovensko državljanstvo po členu 40. Zakona o državljanstvu R Slovenije.

167. Pravice prosilcev za azil so pravica do prebivanja, dokler postopek ni končan, do dnevne oskrbe, do osnovnega zdravstvenega varstva, denarne pomoči ali žepnine, brezplačne pravne pomoči pri uveljavljanju pravic po tem Zakonu in humanitarne pomoči (43. člen). Obseg pravic je enak kot za osebe z začasnim zatočiščem (46/2. člen).

168. Pravice beguncev, ki jim je bil priznan status begunca so pravica do stalnega prebivanja, do denarne pomoči, najnujnejših stanovanjskih prostorov, do zdravstvenega varstva, šolanja in izobraževanja, do pomoči pri vključevanju v okolje, do zaposlitve in vključevanje v druge oblike aktivne politike zaposlovanja (47. člen). Begunec brez dohodkov, brez premoženja in brez zavezancev, ki so ga v skladu s prepisi republike Slovenije dolžni in sposobni preživljati ima pravico do socialne pomoči, v skladu za zakonom o socialnem varstvu. Ta pravica traja dokler je begunec brez dohodkov, vendar največ tri leta. Pravico do socialne pomoči imajo tudi družinski člani (50. člen Zakona o azilu).

169. Pravnomočna odločba, s katero je bil prosilcu za azil priznana status begunca velja kot dovoljenje za stalno prebivanje v R Sloveniji (49. člen). Glede šolanja in izobraževanja imajo begunci in ožji družinski člani enake pravice kot slovenski državljani (53. člen). Zavod za zaposlovanje mora po pravnomočni odločbi, s katero je bil prosilcu za azil priznan status begunca prosilcu in njegovim ožjim družinskim članom izdati osebno delovno dovoljenje (54/2. člen).

170. Prosilec, ki mu je bila vloga zavrnjena lahko ostane v R Sloveniji še 6 mesecev. V tem času ima pravico do zdravstvenega varstva, dnevne oskrbe in pravne pomoči (61. in 62. člen).

6. člen

A. Represivni ukrepi za preprečevanje izzivanja in storitev dejani rasne diskriminacije

171. V sodni praksi v primeru kršitev členov 141. in 300. KZ (po letu 1991) ni primerov, ki bi bili obravnavani in končani v postopkih pred sodišči. To dejstvo potrjuje, da obstaja visoka stopnja tolerance in spoštovanja človekovih pravic. Obenem pa to kaže tudi, da so za urejanje tako občutljivih medosebnih odnosov najpomembnejši preventivno delovanje in osveščanje, v primeru konfliktov pa mehanizmi za poravnavo in svetovanje.

B. Primeri kršitev iz prakse

1. Primeri obravnave Ministrstva za notranje zadeve

172. Iz prispevka Ministrstva za notranje zadeve je razvidno da so v obdobju po letu 1991 obravnavali le 4 primere ovadb po omenjenih členih. To so bili primeri:

Člen 134/2 KZ

Opis primera:

173. Dva osumljenca sta v letu 1991 razširjala ideje o veliki Srbiji ter žalila pripadnike drugih narodov. Tako sta npr. Slovence označila »kot reve in hlapce«, ter zanikala obstoj Muslimanov kot naroda. S svojim ravnanjem sta spodbujala občutke ogroženosti in maščevalnosti pri pripadnikih drugih narodov.

174. V letu 1992 je tožilstvo ovadbo zavrglo zaradi pomanjkanja dokazov.

Člen 134/1 KZ

Opis primera:

175. V letu 1994 se je državljan neslovenske narodnosti pritožil na Ustavno sodišče, ker je izgubil službo. Po njegovem mnenju so za to krivi Slovenci, zato »bi z veseljem sodeloval pri

njihovem iztrebljanju«. Ovadili so ga ker je razpihoval sovraštvo do Slovencev.

176. V letu 1997 je tožilstvo je ovadbo zavrglo zaradi neznatne družbene nevarnosti.

Členi 300/1 in 2 KZ

Opis primera:

177. Neznani storilci so v letu 1995 na spominsko obeležje koncentracijskem taborišču v Podljubelju kjer so vgravirana sporočila taboriščnikov v različnih jezikih napisali različne žalitve in besede z nacistično vsebino. Npr: Auslanders raus, Juden raus, ter narisali kljukasti križ.

178. Podana je bila ovadba zoper neznanega storilca, ki pa ga niso izsledili.

Člen 300/1 KZ

Opis primera:

179. V letu 1998 je osumljenec začel zbirati podpise za preprečitev priselitve družine Romov v njegovo soseščino. Na različnih sestankih je opozarjal sovaščane »na nevarnosti, ki jo bodo Cigani prinesli v vas« ter pri sovaščanih spodbujal nestrpnost do Romov.

180. Ovadba je v postopku na Tožilstvu.

2. Primeri, ki jih je obravnaval Varuh človekovih pravic

181. Posamezne primere je obravnaval Varuh človekovih pravic. V letu 1996 je Varuh⁴⁰ podal pobudo za ureditev in poenotenje prakse pri pisanju v pravilni obliki priimkov s končnico »ić« ali »ič«. Postopek je sprožila pobudnica, poročena s hrvaškim državljanom, ki je imela v nekaterih dokumentih končnico »ić«, v nekaterih pa »ič«, ter je bila zato napotena v postopek za spremembo dokumentov in poenotenje oblike končnice.

182. Na dopis Varuha je Uprava za notranje zadeve Ministrstva za notranje zadeve pojasnila, daje problem popravkov priimkov s končnico »ić« ali »ič« postal aktualen zlasti ob osamosvojitvi Slovenije, ob urejanju statusa državljanov iz drugih držav nekdanje Jugoslavije. Tedaj je bilo ugotovljeno, daje bilo precej oseb, rojenih ali poročenih v Sloveniji po letu 1945 vpisanih v uradne evidence (v matične knjige ter v register stalnega prebivalstva) s priimkom s končnico »ič« in ne »ić«. Ker je do nepravilnosti prišlo zaradi napak uradnih oseb, ko- se pred vpisom ni preverjalo, kakšna je pravilna oblika priimka, so se začele napake popravljati v skladu z. Zakonom o matičnih knjigah in sicer tako da je bilo popravljeno osebno ime v izvorno obliko po uradni dolžnosti.⁴¹

Tiste osebe, ki so želele še naprej uporabljati končnico »ič« pa za tako spremembo lahko zaprosijo z izjavo oziroma prošnjo. Za izdajo odločbe mora stranka plačati le stroške upravne takse.

183. V letu 1997 je Varuh obravnaval pobudo obsojencev na prestajanju zaporne kazni v Sloveniji, ki niso slovenski državljanji, ki so menili da so diskriminirani.⁴² Določbe o izvrševanju kazenskih sankcij v Kazenskem zakoniku ne delajo razlik med obsojenci, ki so slovenski državljanji in tistimi, ki niso. Pobude obsojencev so opozarjale na razlike v obravnavi ne toliko na področju obveznosti oziroma dolžnosti, kot na področju pravic oziroma ugodnosti, kijih Zakon določa za dobro obnašanje, prizadevanje in uspehe pri delu. Varuh ugotavlja, da pomeni neenotna obravnava obsojencev, ki niso slovenski državljanji kršitev zakona. Veliko je bilo

⁴⁰ Letno poročilo Varuha za leto 1996, str. 104-106

⁴¹ Op:Končnico »ić«imajo praviloma priimki iz območja drugih držav nekdanje Jugoslavije

⁴² Letno poročilo Varuha za leto 1997, str 48-49, poglavje »diskriminacija obsojencev, ki niso slovenski državljanji«.

pritožb zaradi diskriminacije pri dodeljevanju pogojnih odpustov in zunajzavodskih ugodnosti. Na pobudo Varuha je Ministrstvo za pravosodje pojasnilo, da vsaj v zadnjem času obsojenci brez slovenskega državljanstva niso prikrajšani. Objavljeni podatki potrjujejo to izjavo, saj je komisija za pogojni odpust v letu 1997 odpustila 29 obsojencev, ki niso slovenski državljani, kar pomeni 12,1% vseh pogojnih odpustov in približno ustreza deležu obsojencev, ki niso slovenski državljani.⁴³

184. Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij je pojasnila, da obsojeni tujci niso prikrajšani pri ugodnostih, ki se podeljujejo znotraj zavoda (npr. posebne denarne nagrade, pogostejše prejetje paketov, daljši in nenadzorovani obiski). To pa ne velja v celoti za zunajzavodske ugodnosti, predvsem zaradi nevarnosti pobega. V skladu s Priporočilom Varuha, pri dodeljevanju teh ugodnosti zavodi za prestopanje kazni upoštevajo vse konkretne okoliščine in individualne lastnosti obsojenca.

185. V svoji dejavnosti je Varuh obravnaval več primerov neustrezne obravnave tujcev, zlasti državljanov držav nekdanje Jugoslavije, ki so bivali v Sloveniji, vendar niso pridobili državljanstva.⁴⁴ Med temi primeri je tudi primer pobudnice,⁴⁵ ki se je na Varuha obrnila zaradi težav pri pridobivanju dovoljenja za stalno bivanje za sebe in mladoletno hčerko. Leta 1990 se je poročila s slovenskim državljanom in od tedaj živi v Sloveniji na podlagi dovoljenja za začasno bivanje oziroma delovnega vizuma. Zaradi ravnanja svojega (sedaj že bivšega moža) je prišlo do kratke prekinitve bivanja, v letu 1992 za pet dni in v letu 1996 za štiri dni. Varuh je predlagal, naj Ministrstvo pri izdaji odločbe upošteva vse okoliščine, zlasti dejstva da se je pobudnica v Sloveniji zaposlila, da ima mladoletno hčerko in da gre za kratko prekinitve bivanja v Sloveniji. Kljub temu je ministrstvo v upravnem postopku izdalo negativno odločbo, ker prosilka ni izpolnjevala pogoja osemletnega nepretrganega bivanja v Republiki Sloveniji.

186. Take in podobne primere sedaj ureja Zakon (sprejet julija 1999), ki ne postavlja več tega pogoja nepretrganega stalnega bivanja za državljane iz območja držav naslednic nekdanje Jugoslavije. K spremembi zakonodaje so prispevale tako pobude Varuha kot tudi nevladnih organizacij, predvsem opozorila Helsinškega Monitorja, ter svetovalno delo mednarodnih ustanov.

187. Vsakdo, ki je žrtev dejanja rasne diskriminacije lahko sproži postopek za sodno varstvo. Zagotovljeno pralno varstvo v notranji zakonodaji in sprejetih mednarodnih dokumentih varuje vsakega posameznika pred tovrstnimi dejanji in predvideva kazenske sankcije za kršitelje in odpravo posledic kršitve. V primeru razžalitev pa lahko žrtev kot oškodovanec sproži postopek v civilni pravdi za določitev odškodnine.

7. člen

A. Promotivne in preventivne dejavnosti:

1. Šola in izobraževanje

188. Pravno varstvo in postopki za odpravo kršitev se dopolnjuje tudi z različnimi dejavnostmi, katerih namen je dvigniti zavest o pomenu spoštovanja in poznavanja človekovih pravic, zlasti na področju izobraževanja manjšin, Romov, beguncev in migrantov, medsebojnega spoznavanja, kulturnega udejstvovanja, informiranja in delovanja nevladnih organizacij.

189. Pouk o človekovih pravicah je del obveznega pouka v osnovnih in srednjih šolah.⁴⁶ V okviru obveznega dela kurikula v osnovni šoli so te dimenzije posebej zajete v izvajanju družboslovnih

⁴³ Poročilo Varuha za leto 1997, str. 49

⁴⁴ Varuh je sodeloval pri pripravi Zakona o statusu oseb z območja drugih držav nekdanje Jugoslavije ki niso slovenski državljani in živijo v Sloveniji.

⁴⁵ Letno poročilo za leto 1998, str 68

⁴⁶ Cilji izobraževanja so določeni v šolski zakonodaji (Zakonu o vrtcih, Zakonu o osnovni šoli, Zakonu o gimnazijah, Zakonu o poklicnem in strokovnem izobraževanju in Zakonu o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja).

predmetov - v nižjih razredih (od 1. do 4. razreda) - spoznavanje narave in družbe; v višjih razredih (od 5. do 8. razreda) - zgodovina, zemljepis, etika in družba. V gimnaziji so to predmeti zgodovina, sociologija in filozofija, v poklicnem in strokovnem izobraževanju pa predmet z naslovom Družbena znanja. Poleg navedenih predmetov mora vsak srednješolec obiskovati še pouk (obvezna izbirna vsebina) spoznavanja družbene ureditve (16-35 ur, odvisno od vrste šole) ter Vzgoje za družino, mir in nenasilje.

190. Ob svetovnem dnevu človekovih pravic v letu 1998 sta Informacijski dokumentacijski center Sveta Evrope v Sloveniji in Urad za mladino izdala priročnik »Šola in človekove pravice«, kjer so med drugim zajeta tudi poglavja o razvoju pouka človekovih pravic v slovenskih šolah in pouk in vzgoja Človekovih pravic pri etiki in družbi, pri oblikovanju humanih medosebnih odnosov med posamezniki in skupnostmi.

191. V dvojezičnih vrtcih in šolah na narodnostno mešanem območju v Prekmurju se v slovenskem in madžarskem jeziku izobražujejo vsi otroci s tega območja ne glede na narodnost.⁴⁷ Pouk poteka v obeh jezikih, pri učenju maternega jezika in drugega jezika se učenci razdelijo na dve skupini, ker je zahtevnost pouka maternega jezika višja. Po končani osnovni šoli lahko učenci nadaljujejo šolanje na dvojezični srednji šoli v Lendavi.⁴⁸ V primeru da se želijo še naprej učiti madžarski jezik na kateri od srednjih šol s slovenskim učnim jezikom, imajo zagotovljeno možnost brezplačnega pouka maternega jezika.

192. Pouk italijanskega jezika je na narodnostno mešanih območjih na Obali obvezni predmet v vseh šolah s slovenskim učnim jezikom, slovenski jezik pa je obvezni predmet v vseh šolah z italijanskim učnim jezikom. V vsaki od občin Izola, Koper in Piran deluje ena popolna osemletna osnovna šola, v manjših krajih pa so podružnice, ki zajemajo otroke od 1. do 4. razreda.⁴⁹ V vseh teh krajih so tudi vrtci, ki delujejo v italijanskem jeziku. Na narodnostno mešanem območju delujejo tri srednje šole z italijanskim učnim jezikom, dve gimnaziji in ena strokovna šola.⁵⁰

193. Področje vzgoje in izobraževanja v jeziku italijanske manjšine oziroma dvojezično (slovensko in madžarsko) urejajo zakoni, ki se nanašajo na posamezne stopnje izobraževanja, ter Zakon o uresničevanju posebnih pravic pripadnikov italijanske in madžarske narodnosti na področju vzgoje in izobraževanja (Ur.l. RS št. 12/82).

194. Iz državnega proračuna se zagotavljajo sredstva za subvencioniranje učbenikov in učil za programe za narodnostni skupnosti in za Rome, del investicij pa se krije tudi iz sredstev lokalnih skupnosti.

195. Predpisi na področju vzgoje in izobraževanja upoštevajo specifične potrebe romskih otrok, zato so določeni posebni normativi za romske oddelke oziroma za oddelke, v katere so vključeni romski otroci.

V šolskem letu 1998/1999 je 1.067 romskih otrok obiskovalo 58 osnovnih šol v 24 občinah v Sloveniji. V šole s prilagojenim programom je bilo vključenih 149 učencev, v vrtce pa 259 otrok.⁵¹ Tudi v šolskem letu 1998/1999 je Ministrstvo za šolstvo nakazovalo šolam po 1.000 SIT

⁴⁷ Dvojezične osnovne šole v občinah Lendava, Šalovci-Hodoš in Moravske toplice je v letu 97/98 obiskovalo 1.122 učencev, dvojezične vrtce pa 505 otrok.

⁴⁸ Dvojezična srednja šola ima 4 oddelke gimnazijskega programa, 8 oddelkov za poklic ekonomski tehnik, 4 oddelke za poklic strojni tehnik ter 3 oddelke za oblikovalca kovin.

⁴⁹ V osnovnih šolah na tem območju je bilo v letu 1997/98 vključenih 526 otrok italijanske narodnosti, v vrtcih pa 179 otrok.

⁵⁰ V letu 1997/98 je imela gimnazija v Piranu v 4 oddelkih 67 dijakov, gimnazija v Kopru pa 52 dijakov v 4 oddelkih. Strokovna šola v Izoli, ki izobražuje za poklice ekonomsko komercialni tehnik, prodajalec, strojnik in podjetniško poslovni tehnik je imela v šolskem letu 1997/98 v 16 oddelkih 200 dijakov.

⁵¹ V šolskem letu je 104 romskih otrok zaključilo šolsko obveznost in sicer:

v 4 razredu 9 učencev
v 5 razredu 7 učencev
v 6 razredu 26 učencev
v 7 razredu 24 učencev

mesečno na učenca Roma kot pomoč pri pokrivanju stroškov mesečnih potrebščin, prevozov in vstopnin za kulturne, naravoslovne in športne dni. Učbenike za romske otroke zagotavljajo šole s pomočjo učbeniških skladov.

196. Otroci, ki so tuji državljani ali osebe brez državljanstva in prebivajo v Republiki Sloveniji imajo v skladu z 10. členom Zakona o osnovni šoli pravico do obveznega osnovnošolskega izobraževanja pod enakimi pogoji kot državljani Republike Slovenije. Za te otroke se organizira pouk maternega jezika in kulture v skladu z mednarodnimi pogodbami.⁵²

197. Po podatkih Ministrstva za šolstvo Republike Slovenije⁶⁴ je v Sloveniji naslednje število begunskih otrok-šolarjev:

a. iz Bosne in Hercegovine:

- 528 begunskih otrok v 126 osnovnih šolah (v zbirnih centrih jih prebiva 49%);
- srednješolcev je 72,
- v triletnih poklicnih programih pa 16;
- študentov je 80.

b. s Kosova:

- v 61 osnovnih šolah jih je 16
- za 23 otrok je bil organiziran pouk v zbirnem centru Vidonci.

Po ocenah Ministrstva za šolstvo naj bi v prihodnjem letu slovenske šole obiskovalo 339 otrok s Kosova.

198. Ministrstvo za šolstvo Republike Slovenije poskrbi, da gredo vsi otroci na zdravniški pregled, da se začnejo učiti slovenščine (tudi v poletnih šolah). Za begunske otroke s Kosova je Ministrstvo za šolstvo organiziralo poletne šole, v katerih se otroci dvakrat na teden učijo slovenski in materni jezik, učenci višjih razredov pa imajo enkrat tedensko tudi uro angleškega jezika.

199. Vse begunske otroke opremijo z učbeniki, učitelje pa dodatno usposobijo za delo z njimi. Ministrstvo za šolstvo je s potrebno opremo oskrbelo tudi zbirne centre za begunce.

200. Novinarji časopisa »Delo« (najbolj razširjen dnevni časopis v Sloveniji) so povprašali ravnatelje osnovnih šol v Sloveniji kakšne so njihove dejavnosti ob izbruhu vojne v ZR Jugoslaviji. Najpogostejši odgovori so bili, da so učitelji osnovnih šol v Sloveniji pri različnih predmetih in krožkih (etika in družba, zgodovina, slovenščina, Unescovi klubi, humanitarni krožki itd.) učence seznanjali z najosnovnejšimi podatki in skušali otrokom razložiti zakaj je do vojne sploh prišlo. Vsi so zatrtili, da ni čutiti večjih sovražnih napetosti med slovenskimi učenci in tistimi, ki imajo albanske, bosanske ali srbske starše. Vse šole so izrazile pripravljenost sprejeti begunske otroke iz ZRJ (tako iz Srbije, Kosova in od drugod), ki so že ali pa še bodo prišli v Slovenijo.

201. Za uslužbenke v državni in javni upravi v Sloveniji se redno organizirajo dodatne oblike izobraževanja (posveti, seminarji) na katerih se seznanjajo tudi s pomenom celote varstva

v 8 razredu 38 učencev

skupaj 104 učencev Romov;

povzeto po podatkih Ministrstva za šolstvo.

⁵² V letu 1997/98 je potekal fakultativni dopolnilni pouk materinega jezika za učence v makedonskem, albanskem in arabskem jeziku.

človekovih pravic, enakopravnosti in sožitja.

202. Ministrstvo za Pravosodje oziroma Uprava Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij sta poskrbela, da so vsi zavodi za prestajanje kazni prejeli prevedena besedila mednarodnih konvencij, ki se nanašajo na ravnanje z osebami, ki jim je odvzeta prostost. Dosledno pa so z omenjenimi konvencijami seznanjeni vsi, ki se na novo zaposlujejo v zavodih, kajti po sprejemu v službo je potrebno opraviti strokovni izpit po programu, ki zajema tudi omenjene konvencije.

2. Kultura

203. Posebni program Ministrstva za kulturo na tem področju je bil vzpostavljen že v 70-ih letih, v devetdesetih pa seje pričel širiti in zajemati nove tipe etničnih manjšin. Tako so bili v program, ki je prvotno zajemal le kulturno ustvarjalnost narodnih skupnosti, v letu 1992 vključeni Romi, leta 1993 priseljenci in leta 1993 Kočevarji staroselci. V program za leto 1999 je na novo vključena še judovska skupnost.

204. V okviru Ministrstva se financirajo trije posebni programi, ki se nanašajo na ohranjanje in razvijanje kulture in identitete narodnih skupnosti, Romske skupnosti ter drugih manjšinskih etničnih skupnosti in priseljencev. Sofinancerji dejavnosti so v glavnem lokalne skupnosti in razni sponzorji. Programi (skupno z neodobrenimi vlogami oz. zavrženimi programi in projekti) so vsako leto objavljeni v posebni knjigi Ministrstva za kulturo.

205. Za leto 1999 so bili v programu »priseljenci«⁵³ odobreni projekti in programi naslednjih skupnosti:

- Bošnjaška kulturna Zveza Slovenije,
- Zveza hrvatskih društev v Sloveniji,
- Makedonska kulturna društva v Sloveniji,
- Društvo srpska skupnost.

V okviru predlogov Zveze kulturnih društev Slovenije pa je sredstva dobil tudi arabski klub v Sloveniji.

206. Zveza kulturnih organizacij Slovenije (ZKOS) v okviru svojih rednih dejavnosti spodbuja ustvarjalnost vseh posameznikov, ki začasno ali stalno bivajo v Sloveniji. Tako npr. v razpisu za natečaj za državno srečanje pripadnikov narodov in narodnosti, ki živijo v Sloveniji, vabijo k prijavi vse, ki ustvarjajo v materinem jeziku."

3. Delovanje nevladnih organizacij

207. Društvo za združene narode za Republiko Slovenijo objavlja slovenske prevode mednarodnih dokumentov s področja človekovih pravic⁵⁴ in letno podeljuje posebne nagrade (t.i. »Zoretovc« nagrade) za najboljše diplomske naloge s področja človekovih pravic. Informativno dokumentacijski center Sveta Evrope objavlja slovenske prevode dokumentov Sveta Evrope in pripravlja okrogle mize in pogovore o posameznih vprašanjih. Urad Vlade Republike Slovenije za žensko politiko je v letu 1992 izdal »Vodnik o mojih pravicah«. Slovenski odbor za Unicef je

⁵³ Dejavnosti italijanske in madžarske narodne skupnosti in Romov glej v členu 2.

⁵⁴ V letu 1995 je Društvo za združene narode za Republiko Slovenijo pripravilo publikacijo »Človekove pravice. Zbirka mednarodnih dokumentov, 1. del. Univerzalni dokumenti. Društvo za združene narode za Republiko Slovenijo Ljubljana 1995 ter II. Del. Ljubljana 1996« (slovenski prevod najpomembnejših mednarodnih dokumentov s področja človekovih pravic), V letu 1991 je Društvo za Združene narode za Republiko Slovenijo pripravilo posebno izdajo publikacije »Pouk o človekovih pravicah«, v okviru Svetovne kampanje za človekove pravice.

pripravil vrsto dejavnosti v zvezi s Konvencijo o otrokovih pravicah (prevodi Konvencije o otrokovih pravicah, promocija in analiza izvajanja Konvencije o otrokovih pravicah). Na tem področju so bila aktivna tudi ministrstva (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Ministrstvo za šolstvo in šport in Ministrstvo za notranje zadeve).

208. Ob dnevu človekovih pravic ob 50-letnici Splošne Deklaracije človekovih pravic je bilo besedilo Splošne Deklaracije v slovenskem prevodu objavljeno v dnevniku »Delo«, Varuh človekovih pravic pa je pripravil posebno priložnostno izdajo, zloženko z naslovom »Človekove pravice - Tvoja in moja svoboda«.

209. Slovenija je dejavna v programih in projektih Unesca, Sveta Evrope in OVSE ter drugih mednarodnih organizacij, ki se zavzemajo za odpravo diskriminacije in predsodkov. V tem okviru deluje tudi Unescova šola v Piranu. V okviru aktivnosti Sveta Evrope v projektu »Vsi drugačni-vsi enakopravni« so potekale številne prireditve in dejavnosti. Urad za mladino, Skupnost dijaških domov in Informacijski dokumentacijski center Sveta Evrope v Sloveniji pa so pripravili slovenski prevod »Vzgojno izobraževalni priročnik« za neformalno medkulturno vzgojo in izobraževanje.

210. Društvo »Slovenska filantropija« se ukvarja s psihosocialno pomočjo beguncem, Društvo za prostovoljno delo »MOST« pa med drugim tudi s posebnimi programi za pomoč Romom. Zavod za odprto družbo Slovenije, kot del razvejane mednarodne mreže v okviru Sorosove fundacije finančno podpira posamezne projekte za pomoč ranljivim skupinam, med njimi tudi Romom in beguncem, ki živijo v Sloveniji. Nevladna organizacija Helsinški monitor opozarja na kršitve in je s svojimi predlogi in opozorili aktivno prispevala k sprejemu ustrezne zakonodaje za ureditev položaja državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ, ki niso dobili državljanstva R Slovenije.

211. Navedene ustanove in društva skupaj z drugimi predstavniki civilne družbe in posameznimi vladnimi ustanovami prispevajo k poznavanju človekovih pravic in večji strpnosti med vsemi ljudmi.

IV. PRILOGE:

1. Ustava RS v angleščini
2. Kazenski zakonik RS ter Zakon o kazenskem postopku, oba v angleščini
3. Urad vlade RS za narodnosti: »Pregled najpomembnejših predpisov o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodnostne skupnosti v RS« , oziroma publikacija istega urada v angleškem jeziku - Ethnic minorities in Slovenia, 1994
4. Statistični letopis 1999 - poglavje »Prebivalstvo«, str. 72-106 (dvojezično v slov. in angl)
5. Zakoni o tujcih, azilu, uredbe o beguncih